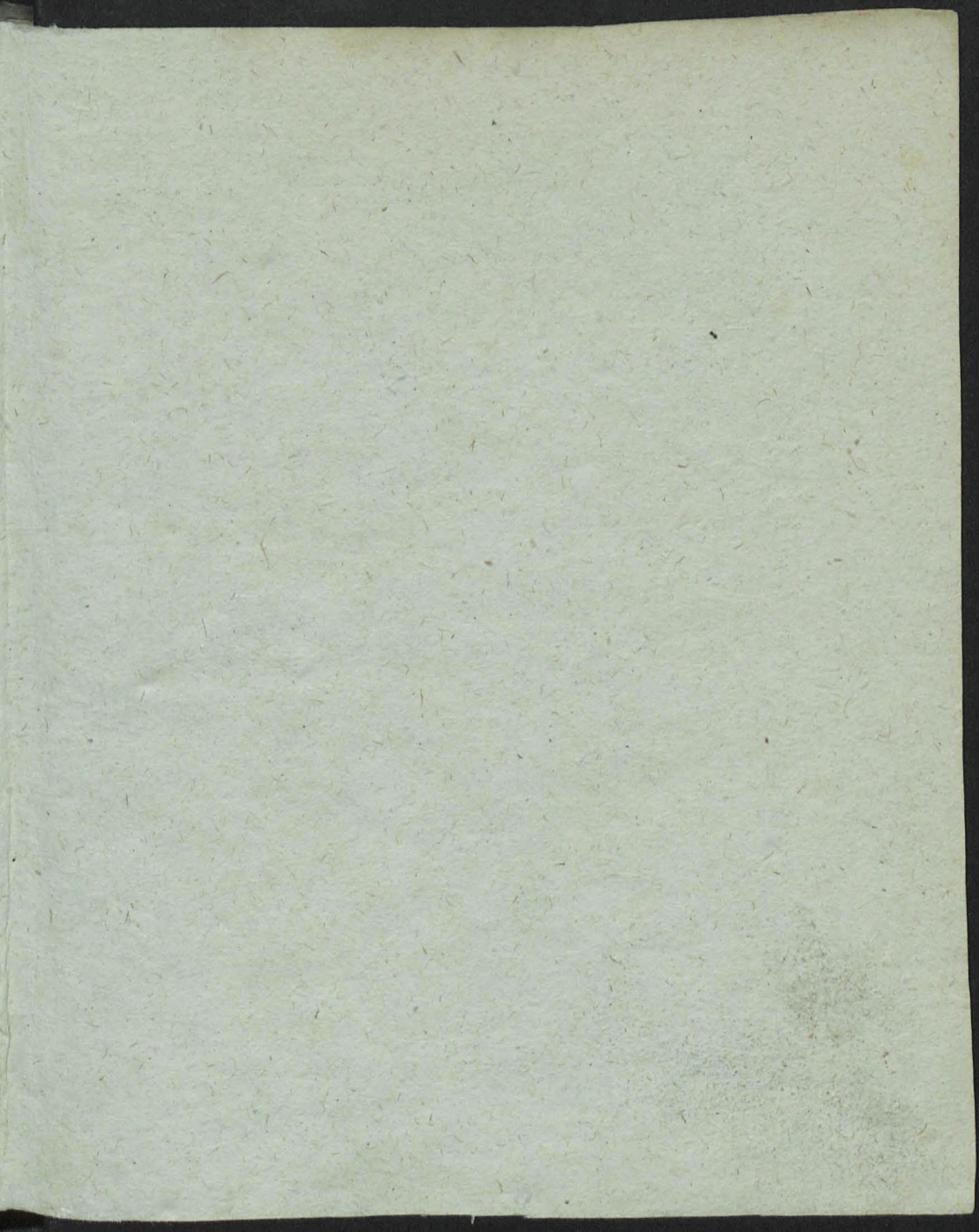
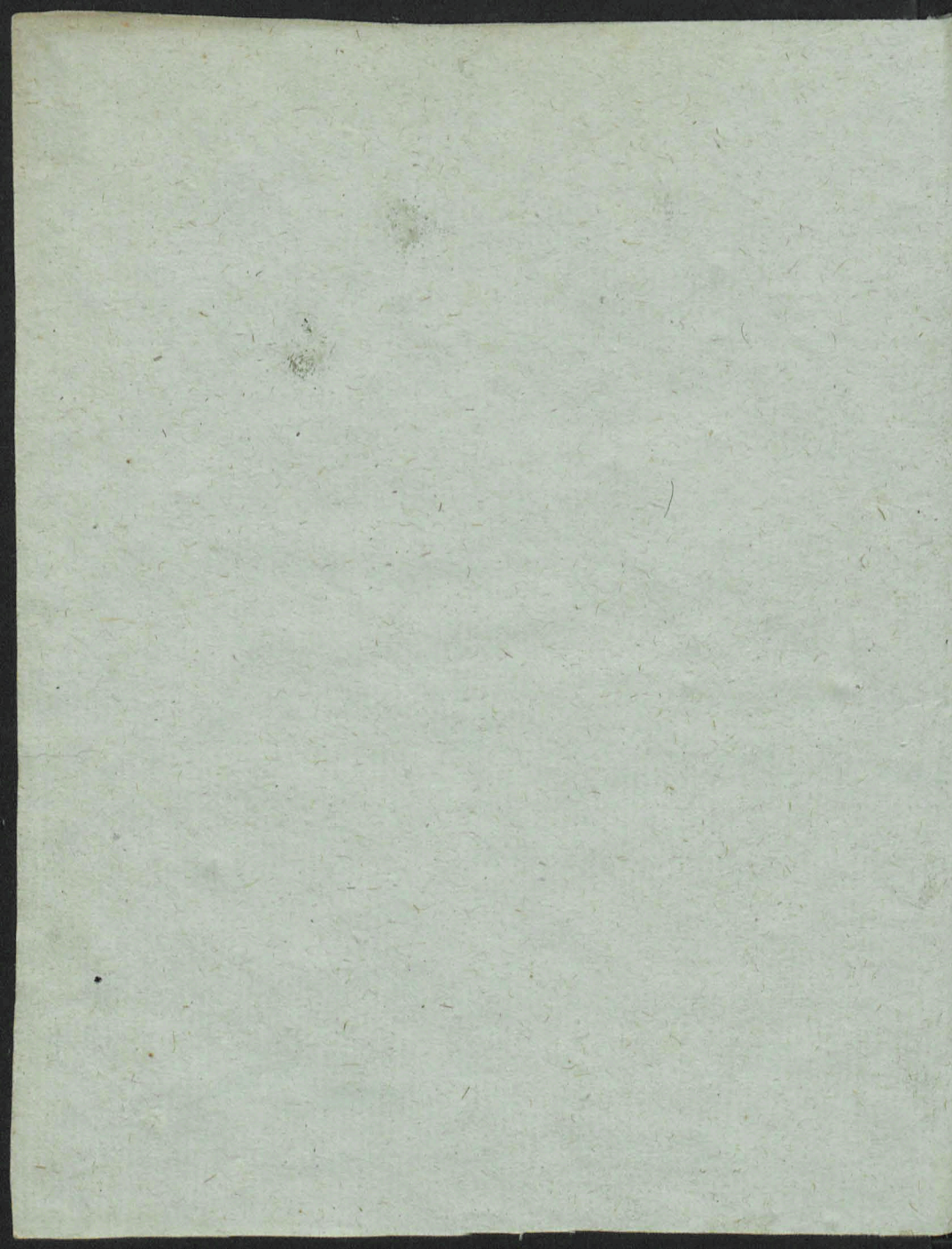

BIBLIOTEKA
Zakl. Nar. Im. Ossolińskich

XVII 2886

STANISLAI
OKSZYC
ORZECZOWSKI
ROXOLANI.
FIDELIS SVBDITVS

Sive
DE INSTITUTIONE REGIA
Ad
SIGISMUNDUM AUGUSTUM
LIBRI DUO

QUOS

Fr. PAVLVS ANTONIVS Radziński
Gvardianus Sanocensis, in gratiam & ho-
norem Mæcenatum Suorum publicæ luci
RESTITUIT.

Cum licentia Superiorum.

VARSAVIÆ,
Typis S. R. M. in Collegio Schol. Piarum
Anno Domini 1697.

11.757

In Arma Gentilitia
Perantiquæ Domus.
ORZECHOVIANÆ.

Non Hydras Gelone tuas, non monstra timebit
Gens, in ORZECHOVIA quæ tenet Arma Domo
En habet? ut feriat monstrorum colla Securim;
En? Stylus horrendis ipse tremendus hydris:
Hostibus est atrox; Lechicum dum protegit Orbem,
Pandit inaccessam ad gaudia quæq; viam.

Ad

PERILLUSTREM
MAGNIFICVM
Ac GENEROSUM DOMINUM
D. FRANCISCUM

Ab ORZECHOWCE

O K S Z Y C

ORZECHOWSKI.
VENATOREM & JUDICEM
CAPTVRALEM

Terræ Premislicnsis &c. Dominum ac
Benefactorem colendissimum.

Non Erythreo lectas in littore margari-
tas, aut aureum Colchidis vellus, sed o-
mni pretiosissimo excellentiorem honora-
rio gratæ mentis tesseram, Oratorum fa-
cile primi Aui Tui præclarum opus Tuis sisto oca-

lis Perillustri Magnifice ac Generose Domine Cognata Pallas omnem facultatum superat præstantiam, singuli literarum vertices non ab atramento Cymmerium colorem, sed ab auro splendorem mutare deberent, tunc sicut nunc sapientiâ præcellunt refertas doctis voluminibus bibliothecas ita meridiano soli palmam decoris extorquerent. Geminos hic revolves de institutione Regia libros, quorum neuter melius purpuratos in Sigismundo Augusto Rege informat Principes, sed uterq; optime. Arcana quædam illis inest voluptas, quo diutius leguntur, eò diutius legendi, animis ingerunt appetitum. Licuit Socrati apud Xenophontem libros appellare thesauros Reipublicæ, liceat & mihi binum istud ærarium cum illo comparare, quod simul ditat & agenda dicit? Regibus regulas præscribit fortunato omine emeritam in folio collocat dexteritatem. Solius istius libri beneficium est, quia manus una circumfert immensæ sapientiæ compendia. Norunt artium summæ. Norunt mediæ se aditu eius non arceri, ubi domicilium fixit omnis penè literatura. Quid elaboratum industriâ? perfectum ingenio prodyt? quod hic non lateat? quis dignior purpurato lectore codex Fideli subdito?

Nolim

Nolim Ptolomæi Regis volumina præ illo, ut pote illo, ut pote multorum scriptorum analecta subtili complectente Laconismo. Tua est Minerva ista Perillustr. Magnifice ac Generose Domine quia sapientissimi Avi Tui, de Tuis ergo dum Te colodis sapientiæ fontes ad primum facio recurrere principium. Vt video geminum ORZ ECHOVII calletis bene stylum, Palladis & Bellonæ, doctum & ferreum; Utrumq; mea reueretur submissio, sed alterum cernua, quia exanimis procumbendo adorabat hostilitas. Sive Artibus, sive Marti vacatis in admirationem vestri vocatis ex utroq; Cæsares, hostium cæsores; quibus laudibus vos cumulare debeam, ignoro; vellè Tulliano in panegyres excurrere calamo, sed aperte ogeritur: Alta petis Phæton, non est mortale, quod optas. Vnum Te Perillustris Magnifice ac Generose Domine encomiis meis præfigo scopum. Equidem factorum Tuorū major est gloria, quàm ut comprehendi valeat, etiamsi stylus virtutem equaret, nihilominus thaumaturga quia Antonij audet eo eluctari facultas, quo Te præclarè cōsumata, in Patria & pro Patria in bello magni affectūs documēta librarūt: faciū-

da, quia secunda affectuum; vellet cedris imprimere Nomen Tuum, aut æternum duraturis adamantibus, sed firmior in corde charta: illum trabalibus æviterne descriptum circumferet literis. Mirabilis sanè Venatores, qui animos venaris, pro retibus adhibens humanissimam in omnes benevolentiam: utinam quantotius illas venari valeas curules, quas pridem meruisti. Si licet feram dicere fortunam? Tibi Venator Gloriosissime in spoliolum cedat: si illaqueabilis est aries felicitatis Colchicæ, illum Tua Venator industriè comprehendat activitas. Non sine fundamento lancem æquitatis favorabile Quintum Premisliensium suffragium Tibi concedidit; scivit bene, quia alterum Te indoles Tua representat Lycurgum, qui ne latum quidem unguem à recti tramite discedat. Vacante sede ad Te transfertur iurisdictio examinandi nocentes, ne ab una pecude infecta vitiorum lue, transferatur ad universitatem malum. Charismata Tua, quæ divisa beatos efficerent, & Tu collecta tenes, cogitare tantum indocilitas mea potest, non emeritis honorare laudibus: talis ac tantus es? qualem si prisca tulissent secula, Tu Latio vel Numa fores, vel Numen Athenis, Dum Te
Tuum.

Tuumq; ILLUSTRISSIMUM GERMA-
MUM SAMUELEM ab ORZECOWCE in
KRZYWCZA OKSZYC ORZECOWSKI
CASTELLANUM PREMISLIENSEM &c.

Dominum meum ac Benefactorem perenni grati-
tudine studioq; colendissimum considero, cognosco,
quia estis ambo pares animis, ambo præstantibus
armis, & ut verum fatear Arcades ambo. Non
miror ad eam lucem Vestram ORZECOVII
pervenisse familiam, quæ meridianæ posset æquipa-
rari claritati, si non pulchrius est à virtute, quàm
à Planetis decus: quandoquidem tot soles, quot
ex Paterna linea KALINOVII ZEBRZYDO-
VII, CZEKLINSCII, HERMANOWSCYI,
MIĄCZYNSCII, GROCHOWSCYI, ac alij
innumeri Poloniae Senatores ac Quirites ad Genti-
lilitios Vestros splendorum consanguineam superad-
dunt elegantiam; tot astra; quot à ducentis & ul-
tra annis Senatoriæ togæ quasi heredes FREDRO-
VII stricto Vobis Syderibus sociantur fœdere.
Ex Materna linea Tibi Sanguine junctos dum pæ-
nitiori mentis reflexione concipio, imaginor in
BORKOWSCYIS Atlantes, in LANC-
KORONSCYIS Hercules in IACIMIRSCYIS

Epa-

Epaminondas in SIEKIERZYNSCYIS, Themistocles in HINCOVIIS Theseos, Patriæ succollatores, defensores, & ornamenta. Tum si ad Inclitam Colligatorum attendo seriem; ecce statim adverto Illustrissima ZAMOYSCYORUM Nomina, Celsissima OLSZOVIORUM, Bellicosissima DYDINSCYORUM aliorumq; quam plurimorum, quos tibi sanguine fæderatos cognosco, gentilitijs ceris eum augmentare decorem, quem Heracidas Romanos veteres fasti habuisse commemorant. Generosissimi Poloniae Proceres, sive togam induant, sive sagum, gloriosissimi manûs dexteritate, linguæ facundiâ Regno utilissimi VAPOVII Vestræ gloriæ consortes, Vobis affinitate proximâ juncti, quid? Nonne sociati Scipionibus Metelli Drusis Camilli videntur; inter quos dum Excellentissimum cerno Perillustrem Magnificum ac Generosum Dominum CONSTANTINUM de RADOCHOMIE in NIECZUIOW WAPOWSKI VEXILLIFERUM SANOCENSEM &c. ingenuè profero, quia talibus Romana antiquitas Heroibus orbis regendi frena concedebat. Hæc igitur est compendiosissima Virorum & gestorum Ilias, quam nucleus ORZECHOVIANS

NUS complebitur; ex cortice decoris extrinseci;
ex medulla internæ virtutis opinamur, Nucem
hanc annosa vetustatis non contemendam mola ri-
bus. Stabit perantiqua Domus **ORZECHOVI-**
ANA inconcussa tempestatibus belli, quousq; mun-
di machina in suo vigore perseverabit. Illam evul-
lere non est idem quod Nucem decerpere. Nullas
in suo sinu educat umbras, cui sola ex usu est educare
terrarum lumina; nec obscurior infamat exortus,
quorum Nomina occasum nesciunt. Non egena
laudum est propago **ORZECHOVIORVM**, quæ
domestica Avorum, & quotidiana successorum facta
recenset. In horum Te catalogo Perillustris Ma-
gnifice ac Generose Domine felicitas collocavit, cu-
ius ego Nomen non tam elogio prosequor, quam
infi ma submissione honoro. Equidem ad innumera
Tua in me beneficia innumeras deberem laudes re-
ferre, sed inopem me verborum, copia merito-
rum Tuorum fecit. suscipe libenter hoc munus
quod propensio mea omnibus muneribus excellen-
tius reputat ab **ORZECHOVIO** emanan-
tem Minervam, ad Te **ORZECHOVI-**
VM refero **FIDELIEM SUBDITUM**
fideli Regum Poloniae subdito dedicans: Vide bis

*ex me fidelissimum semper Nominis Tui Enco-
miasten, qui pro meo candore, bracteata honoris,
diuturna vite, voveo secula.*

PERILLVSTRIS MAGNIFICÆ

ac Generosæ Dominationis
Vestræ.

Humillimus

Fr. Paulus Antonius Radzinski

Gvardianus Sanocensis.

Ord. Minorum Conventualium

S. FRANCISCI.

A P P R O B A T I O.

STANISLAI OKSZYC
ORZECHOWSKI FIDELIS
SVBDITVS five de Institutio-
ne Regia libri duo &c. quia ni-
hil continent, quod sit fidei dif-
fonum; vel bonis moribus con-
trarium; possunt reimprimi.
Datū in Cōventu Augustiniano
Varſaviæ 26. Septembris. 1696.

*M. F. Laurentius Czepanski
Augustinianus Librorum Cenſor
mpp.*

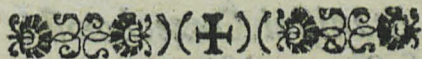

Plutarchus in Apophtegmatibus.

*Demetrius Phalereus Regem Pto-
lomæum prudenter admonebat, ut
conscriptos de Regno Inperioq³ li-
bros ultro, alacriterq³ lectitaret.
Nam quæ (inquit) amici non au-
dent Principes monere, ea in li-
bris descripta sunt.*

JN FIDELEM SUBDITUM
 STANISLAI
 OKSZYC
 ORZECZOWSKI
 ROXOLANI
 AD SIGISMUNDVM AVGVSTVM
 POLONIE REGEM.

Prefatio.

Um in Russiam cuncta modò in-
 flueret Scythia, metuq; hostili con-
 vellerentur hîc apud nos omnia; re
 ipsa coactus, ad te misi ea nomi-
 natim, quæ compresso nomine dudum edide-
 ram. Cum enim propositi anniversario hosti
 in Russia essemus, adductus sum aliquot abhinc
 annis, partim fide erga te mea, partim verò
 charitate patriæ, ut tibi designato tum primum
 Regi ea proponerem, quibus tu patri succedens,
 uti posses pro salute nostra. Neq; verò à me id

Tartari, an-
 niversaria
 calamitas
 Russia,

Causa scri-
 bendi fide-
 lis subditi.

A

arro-

arroganter factum existimari debet, arrogantiae enim ibi locus non est, ubi ipsius authoris ratio nulla est; sed cum in metu servitutis & nos assidue versaremur, & tu propugnator Sarmatiae designatus nobis esses, de summorum Philosophorum sententia ostenderam tibi, communi fidelis subditi nomine, qualem te Regem esse à pueritia conveniret; si & Russiam servitute liberare, & communem regni tui libertatem praestare velles, ut hoc nomine nullam aliam gratiam abs te inirem, praeter eam, quae à bono Rege, subdito debetur fidei. Verum enimvero metus praesentis mali coegit me, ut eadem mitterem ad te denuò, non jam communi, sed proprio meo nomine, ut nomen ipsum admoneret te, quo loco, quantum nunc sumus in periculo. Estu quidem ab avis, ac proavis Sarmatiae Rex; sed tamen pro generis ac nominis tui amplitudine, nullum aliud munus, neque te Rege dignius à tuis expectabis, quam ut ab ijs certior fias, cujusmodi te Regem sibi velint esse: quid desiderent in te: quid requirant à te: quovè totum velint propendere te. Nequè enim in eo posita sunt tibi omnia, quod Rex à Polonis appellatus es, sed, quòd secundum hoc nomen

nomen regnas, in eo summa est tibi rei: alterum enim horum benevolentia est subditorum, alterum verò virtutis atq; præstantia Regia; quæ, quantò præ cæteris rebus omnibus excellentior est, tantò ad eam aditus expeditior est ijs, qui animo sunt excelso, ac vitijs libero. Quomodo enim quæso is, in quem tanquam in imam voraginem cœtus vitiorum omnium concessit, Regium tuebitur nomen? cùm in res plenas perturbationum atq; metus inciderit; à ut quomodo rebus dubijs consilio, desperatis verò præsentis animo, adesse poterit heluo ac lurco? prius peste atq; vastitate cuncta interibunt; quàm is opem tulerit Rex, diademate nomen Regium metiens, non virtute. Quòd si exemplis hoc quàm sit verum, perspicui debet; præsens calamitas nostra exempli satis est ad omnes tales casus. Afflicti sumus, ferro, atq; igni penè deleti. Oramus te cuncti, ut nobis adsis, nostram calamitatem pro materia tibi oblatam putet esse; in qua non tam nomen tuum, quàm virtutem tuam Regiam sentiamus. Est in te summa præstantissimaq; dignitas, est genus Iaggiellonum invictum ac victoriosum, sunt exempla patris viva atq; recentia: fac quæso, ani-

Regnare bene Regis proprium.

Rex vitijs deditus officio; suo uti nequit.

Pericula Regni, materia sunt regiae virtutis illustranda.

mus quoque in te appareat, & patre, & genere, & isto loco dignus. Quod si qua in re ab his discrepaveris, parumne documento nobis erit, pessime cum ijs agi, quibus fato Reges nascuntur, atque casu fiunt? At qui nos hæc tam enixe ideò ad te scribimus, quòd metuimus, ne captivi hinc in Scythiam abducamur postmodum. Quòd si acciderit, satisne nobis erit ad consolandam servitutem quòd tu Regis filius, atque ipse Rex nos amiseris? Equidem non arbitror: virum libertas nostra requirit, ut sit salva, non titulum Regis. Quære nunc ab ijs, qui ex Russia captivi in Scythiam modò sunt ducti, quem accusent? cujus fidem implorent? de quo sublatis in cælum manibus, ejulatu diuturno atque nocturno querantur? De te utique ò Rex! quòd te videlicet vivente Cracoviæ, illi miserè perierint in Russia. At quomodo perierint; si ne lachrymis hoc dici non potest. Defendente nemine, propugnate nemine, incensa sunt oppida: expugnantæmunitiones: capti, ac cæsi multi Illustres viri: infantes iugulati: cæcæ anus: ante ora patrum violatæ puellæ: constupratæ ante virorum conspectum matronæ: abducta juvenus: cum qua instrumentum, pecus atque

Quid me-
tuat scri-
ptor.

Querela
captivorum.

Prefatio.

atque labor omnis interijt rusticus: solus in agris atque colonijs nostris multus habitat nunc horror atque mœror. Et nisi Joannis Tharnovij imperatoris divina atque incredibilis virtus obstitisset, Scythiamque ferro atque igni grassantem repressisset, amplissimam illam opulentissimamque Russiam videres nunc totam in favilla ac cinere. Verum cum Joannes Tharnovius natus huic regno conservando imperator, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecisset; quantumque ex fuga potuit, militem collegisset, desperatis jam rebus nostris incredibili celeritate salutem attulit, Russiamque ex faucibus lethi ereptam, afflictam licet, tibi conservavit, ut haberes quod curares, quodve restitueres. Quibus malis atque incommodis, ut quamprimum occuras, nonne memor paternæ atque avitæ virtutis, Cracoviam illecebram adolescentiæ tuæ, quamprimum relinques? & te in Russiam conferes? ut eam restituas, ejusque reliquias conserves, quas tibi fecit reliquas hostile ferrum, quod nescio, an tibi facile factu fuerit, nisi talibus præceptis atque institutis Philosophiæ abundaveris, quæ complent ac perficiunt magni regis mentem. Nisi enim ex huiusmodi præceptis conceperis robur

Quibus malis atque incommodis quamprimum occurrendum.

Philosophiæ præcepta Regi necessaria

animo, & nisi te Regem esse, quasi Philosophum quendam, non sub tecto sed sub dio habitantem, cum animo tuo statueris, fletum hūc presentem ab oculis nostris nunquam absterges. Et quoniam tibi summis rebus occupato, ad ea in vestiganda tempus deest, quæ in ipsius Philosophiæ recessu posita ad bene gubernandam Rempub. valent plurimum; dedimus operam, ut ea deprompta ad te in præceptis monitisq̃ mitteremus: si non omnia, at præcipua certè quidem. Itaq̃ Fidelem Subditum, natum domi nostræ annis ab hinc sex, copiosiore aliquatò, quàm dudum, ad Te cum talibus præceptis publicè mittimus: quem ut studiosè cumulatam reddam, addidi & alterum quasi prioris comitem, ac penè germanum, quem defuncto jam Patre Tuo nuper confeci tibi; quibus utrisq̃ Philosophiæ ipsius præscripto, quasi circino quodam circumscripta est Tua omnis regia vita, rebus utique & exemplis ad nostram consuetudinem aptis. Nec verò sum nescius, non defuturos Gnatones aulicos, qui aucupum similes, voce adsimulata, vos Reges captant, ac ita dicunt: Quid hic sibi vult monitor odiosus Regum? qui is? aut unde? Quibus ego respondeo:

deo:

es dicit
 42 alicui
 monitibus
 sup alicui
 30 alicuiq̃

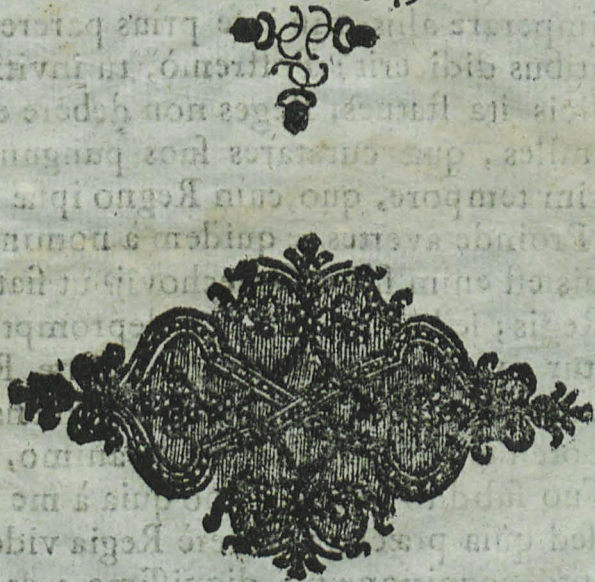
Libri duo
 fidelis sub-
 diti.

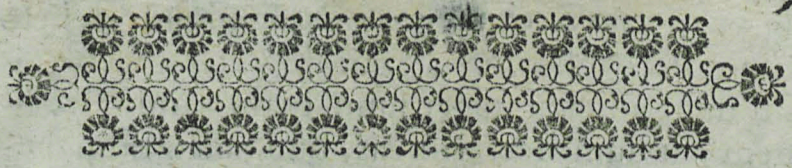
Voces au-
 licæ.

deo: Principiò, ut interea medijs in delicijs quiescant, ac ventri & petulantia suæ apud vos Reges studeant, nobis verò molesti non sint; dum nos te Regem nostrum veris ac fidelibus monitis ad salutem communem tutandam exhortamur: Deinde, isti discant aliquando eam rationem Regum esse; ut nemo illorum rectè possit imperare alijs, nisi ipse prius parere rectè monentibus didicerit: Postremò, tu invitis hifce aulicis ita statues, Reges non debere esse apum similes, quæ curatares suos pungunt, eo præsertim tempore, quo, cum Regno ipsæ pereunt. Proinde avertes te quidem à nomine nostro: quis est enim filius Orzechovij? ut fiat monitor Regis; sed ea tamen, quæ deprompta tibi mittuntur ex ipsius Philosophiæ vestræ Regiæ penetralibus, sine qua vir bonus, ac sapiens Rex nemo potest esse, grato ac jucundo animo, à me fideli Tuo subdito excipies; nō quia à me missa sunt, sed quia præclara ac verè Regia videntur esse, suntq; cognitione tua dignissima: eaq; sic leges, ac ad salutem nostram accommodabis, ut te aureum matris tuæ partum dicamus, nostræq; Patriæ divino munere tam necessario tempore natum judicemus. Quorum alterum per-

tinet

8 *Præfatio Stan: Orzechowski*
tinet ad nominis tui gloriam sempiternam ; al-
terum verò ad leniendum mœrorem ac lu-
ctum nostrum præsentem. Benè & feli-
citer valeat Majestas tua. Datum ex
Zurovice Paterno rure, die Divo
Michàélis sacro. Anno Christi
Dei nostri 1549.

FIDELIS SVBDITI DE INSTITUTIONE

REGIA.

LIBER PRIMUS.

Vi Principes monent ô Rex, duas res aduersas timent; odium, & contemptum. Nam neq; monitorem fert fortuna, neque rationem Rex.

Hoc ego metuens omisi nomen, ne & odio alicujus monstraret iter, & ob hoc in scripto auctoritas esset minor. Subditum me tuum profiteor: quo, testor Deum, non est fidelior alter.

Habes causam prætermissi nominis. Nunc quid, & cur ad te scribam, accipe. Scisnè tu, quis es tu Rex? Regis igitur tu, regor ego: sapientior ergo tu, quam ego. Quòd si tu sapiens; liber, dives, felix ego: quòd si tu desipias;

B

seruus,

servus, vagus; exul ego. Nemo igitur delicto tuo miser, nisi ego. Ergo jam vides licere mihi, dum adhuc integer sum, tuam implorare fidem; ut dum licet, discas, quo pacto mihi periculoso hoc tempore, patriam, leges, libertatemque conserves. Et quoniam ad multa tibi obstat ætas, adducor fide, ut ea quæ noceant, admoneam pura & fideli oratione: nequæ enim aliam novi (quam, cave contemnas) quod omnis monitor, interpres Dei est, ut ejus lege vivas: quod si hunc contemnis; cave, ne tibi Deus pro monitore parasitum mittat, cum mendaci spiritu, qui te decipiat. Quamobrem, quod majoris Imperij Rex es, eò curare te impensius æquum est, ut consilia recta jam nunc injuncta habeas, quibus tot populos conserves. In quo te juvare possunt hi, qui te amant, & tua salute suam contineri putant, è quorum numero ego unus sum, ut mox hoc indicabit scriptum, quod jam tibi hisce libris proponam. Quorum primus ineuntem Regiam tuam ætatem, alter verò regnantem te totum complectitur. Et quoniam omnis administratio Reipub: dividitur in Regem, & Senatam: hisquæ duobus mandatur custodiibus: de utroquæ dicam: ita tamen, ut prius

te

Veros monitores non ferentibus, parasiti dantur.

Summa librorum.

te tanquam caput inspiciamus, deinde Senatum. Hoc igitur ante omnia scito, non quemvis imperio esse aptum, sed tantum hominem veri atq; justî naturâ cupidum. Sed hoc non satis est, nisi etiam accedat doctrina, quæ hunc ipsum hominem quid verum, quid justum sit, erudiat. Vt enim ager, etiamsi natura fertilis sit, sine cultura tamen sterilis erit; sic hominû natura, quantumvis excellat, nisi accedat doctrina, nihil edit laude dignum. Quare non sunt tibi audiendi ij, qui te à studio earum artium abducunt, sine quibus omnis vita barbara est, & inutilis, cum omni procuratione, tum verò vel maximè in administratione civili. Cum enim in minimis artibus nemo opus facit, nisi is, qui didicerit; dic quæso, cum omnium difficillimum sit gubernare regnum, quod opus in eo tu facies Rege dignum, nisi didiceris? quomodo justos, honestos ac convenientes efficies cives tuos; si neq; justî, neq; honesti, neq; pacis rationes unquam cognoveris? non traduntur hæc, mihi crede, risu & cachinno aulico: sed inde petuntur, unde olim Sanctissimus Pater petebat Tuus, qui viro docto, ac Sancto Dlugosio traditus puer, non prius discibat, quo freno còderceretur equus, quàm quo

Qui Imperio
apti.

Rex regnan-
di peritus esse
debet.

Præceptor
Sigismundi
Patris.

ipse cupiditates refrænaret suas : ab hoc ille didicit timere Deum, amare suos, Rempub : regere, unire cives, tueri fines, belli & pacis tempus nosse. Quibus cognitis, labore deinde & metu excitata virtus summi illius viri, in folio paterno atq; avito confedit. Habes exemplum domesticum, à quo tibi discedere turpissimū fuerit. Accipe nunc externū, non minus ætati, quàm dignitati Tuæ aptū. Alexander Magnus, cum id ætatis esset, jam Thebas everterat, ex ludo atque disciplina Aristotelis progressus : & ut multa in pauca conferā, una erat vivendi norma proposita his omnibus, quorum est eritque semper æterna memoria, quam Phoenix ille Homericus proponit Achilli, qui se dicit ideò misum esse à Pelœo patre, ut illum sapere prius, deinde facere doceat : ab hac norma qui discesserunt, perniciosi suis Reges fuerunt. Quæ enim alia vis Dionysium Tyrannum in Sicilia, quæ Boleslaum in Polonia, quæ Claudium Romæ, quæ Neronem, & breviter, omnes tam Græcos, quàm Latinos, atq; Barbaros Tyranos effecit? nisi mens bonis præceptis vacua. Iam verò, quibus voluptas pro crudelitate placuit, ut Sar-

Alexandri
Magni ad-
lescentia.

Phoenix Ho-
mericus.

Exempla Ty-
rannorum.

danapalus ille Assyrius, Heliogabalus Romanus, Alcibiades Græcus, spretis literis & earum doctoribus, vixerunt cum impuris parasytorum & sycophantarum gregibus, cum ijs, qui convivium de die apparare, scortum cum fide adducere, canere, psallere, risus tempestivos movere, nugari, blandiri, mentiri, laudare malos, reprehendere bonos, norânt : apud quos erat virtus vitium : pudor pro stupore : continentia pro stultitia : frugalitas habebatur pro avaritia. Sic omni choro virtutum ex animis horum quos commemoravi expulso, semotis etiam fidelibus mentium nostrarum custodibus, ratione, & doctrina; amor, luxus, desidia, atque inertia, in locum virtutum ingressa, eò amentiaë istos perduxerat, ut Sardanapalus inter ancillas neret : Heliogabalus ex scortis exercitium influeret : Alcibiades verò pudicitiam ultro prostitueret. Et tamen cum ita viverent, mirè placebant parasitis : qui maximo cum applausu, illorum insolentiam vocabant disciplinam : licentiam verò libertatem : intemperantiam honestatem : audaciam postremò ipsam fortitudinem. Vides jam optimè Rex, ut aliquando ad Te redeam, & illos crudeles, & istos voluptarios principes tales in-

Molles Reges ineptiregendo.

Depravatorum Regū studium.

B 3

les in

les in imperio fuisse, qualis illorum educatio præcesserat. Simul & illud jam tibi notum est, id quòd memoriâ tenere debes, sine bonis præceptis, & honestis institutis, virum bonum esse non posse; multò minus Regem: & tamen adhuc dici audio, idq; à tuis Regem te esse debere, non monachum; & ideò minimè tibi opus esse literis. Proh Sancte Iupiter! Monachum sapientiosem esse debere, quàm Regem, An in Regno tuo sapientior erit is, qui in angulo cum uno atq; altero monacho finget otiosos syllogismos, quàm tu, cui tot ac tantæ res curæ sunt? Senatum inquirunt prudentem esse sufficit, sufficit: hoc idem est, ac si quis dicat: Naucerus fanè insaniat, modò vector sapiat, sed non est ita, non est, ò Rex, occlude aures: cave credas: Syrenum hic cantus est: necesse enim est ibi langvere opus, ubi imprudens est princeps operis. Eryngium herbam esse ferunt, quam cum è caprarum grege una in os acceperit, ipsa primum sola, quæ accepit sistitur, deinde reliquus capratum grex fit immobilis: nec prius movetur, quàm caprarius ore capræ herbam exmerit. Ad eum modum necesse est omnem industriam atq; impetum recti consilij remorari Principis

Regis educatio quid afferat.

Corruptæ voces.

Sapienti Senatu sapientior sit Rex.

cipis incertiâ. Sed dices: satis jam admonitionis, jã Doctores profer. Et si tibi, Regi præfertî, facilis sit hæc inquisitio, quòd omnes bonos nosse deberes; tamen quoniam cœpi, ne hæc quidẽ prætermittam. Habes tu in tuo Regno, si quispiã alter, ad omne Reipub. munus viros idoneos; sed nescio quomodo otium malunt quàm negotium, ego autem ex omnibus producam duos, industriã, doctrinã in tuo regno minimè secundos, Stanislauum Hosium, & Martinum Cromerum, quorum operã hoc es assecutus ut exteris nationibus literas jam nosse videamur: quos, si tibi adhibueris comites, & si cum his frequens fueris, non erit cur aut Alexandro Aristotelem præceptorem, aut Dioni Platonem inuideas: iisdem tu præceptis, quibus olim illi, istorum operã facile & citò excelles. Sed de institutione satis, & vltra modum etiam; verùm fides & amor solent carere modo; proinde ignosces, & nunc cætera benignè & attentè audias. Proximùm est videre, cum quibus vivas: sed scrupulosus hic & angustus locus est. Nam si quis à me quærat unus è multis, quid mihi videatur familia tua? respondebo, honestissimam, & planè regiam mihi videri. At si quis morosus

In Polonia esse viros prudentes, qui Regi à consilijs sint.

Familiares Regi quales esse debeant.

sus Theologus, ut Clepars, quærat: Heus tu,
 nosti convictores Regios? novi, quid, omnes
 isti sunt Regis convictu digni? Hærebo: & si
 urgebit, respondebo: non omnes. Qui igitur
 ibi indigni Rege? dicam, qui semper laudant
 Regem. Qui illo digni? qui aliquando repre-
 hendunt Regem. Cur? quia Rex juvenis; errare,
 falli, decipi potest. Cum his ergò vivendū
 Regi, qui reprehensione corrigunt Regem, non
 qui laude errantem Regem confirmant. Sic ego
 Theologo isti, eius supercilium intuens, respon-
 derem; multorum Regum admonitus exemplis,
 qui blandis hominibus, versutis & callidis, cum
 cōniverent, turpissimi fuerunt. Quid enim Pto-
 lomæū Regem aliud in scena tibiā canere cōe-
 git? Quid Neronē orbis terræ principem sceni-
 co apparatu larvâ & cothurno induit? nisi adu-
 latorū laus: cum cantus illorū Appolline digni,
 convivia Baccho, palæstra Hercule, ab Adula-
 toribus digna vocaretur. Quare nō est, quod in
 omni vita aliud magis fugias, quàm adulatorē:
 hic enim solus dementat Reges, & quasi Circeō
 poculo, in quas vult, illos mutat formas. Hocq̄
 ille in primis assequitur, reprehendendis studijs

Familiare
 depravati
 corrumpunt
 Reges.

virtutum, ut si verbi gratiâ, temperantem te videat, protinus clamat rusticam hanc esse vitam convivio est opus: sine puellis, & choro, & symphonia ignobilem esse Regem. Allegabit etiam exempla, se vidisse, hunc & illum Regem, sine cantore & choro nunquam cœnasse: is idem excogitabit tibi vestes, inveniet vnguenta, instruet balnea: apud hunc & illum senatorem quæret tibi convivia, laudabit saltus, incessus, equos tuos jurabit ne in stabulo quidem Turcico-meliores. At si quis nuntiet fines vastatos; extenuabit mox acceptam cladem: tibi, inquiet adhuc satis regni est: deinde, si ipse omnia cures, non Rex eris. sed subdito miserior. Ad eundem modum, si quis vir bonus & amans patriæ, aliquid commissum contra jus; aut nō legitimè abs te factū admoneat; non fert libertatem hanc adulator; sed extemplo contra monitorem profert illum Tyrānorum laqueum, crimen Majestatis læsæ: in petore Regis dicet, conditum esse jus; Regem nullo jurejurando teneri: & ab hoc qui dissentiat, Majestatis esse reum. His atq; talibus artibus ille omnes tibi honesti excutiet rationes, & te falsis laudibus, tanquam quibusdam cla-

Adulatore-
rectè monis
tis obstat.

vis, partim adinanissimas res, partim verò ad perniciosissimás affiget; ut te hâc viâ sensim, aut Boleslaum reddat crudelem, aut mollem Sardanápalum. Quod ne tibi contingat, non cum quibusvis vives: hosq; abs te segregabis, quos dicam loquaces, delatores, nugaces, & laudatores tuos; omnes isti corvi sunt tui, & his multò deteriores, illi enim mortuis, isti verò tibi vivo insidiantur. Consequens etiam est, ut inspiciamus locum, in quo habites, de quo quidem facilis est sermo, cum hoc constet, non cuiusvis arti quemvis convenire locum: fœnerator urbem quærit, caufidicus forum, arator agrum: tibi quoq; quem summum artificem in Repub. statuimus, pro ratione artis tuæ locus deligendus est. Tu custos regni es, sic enim supra posuimus: custodi verò locus, non intra, sed extra eas res, quas custodit, est attributus, ut generosus canis, non intra ovile, sed extra cubat, quò facilius sentiat lupos, persequatur, & arceat: contrà segnis & degener, latitat post oves, & interdum in sinum turpiter refugit pastoris. Patiâre hoc loco quæso, salutis communis causâ liberius quæ sentio mone-re. Tu Cracoviæ adolescentiam teris, in urbe præcla-

Adulato-
res corvi.

Locus ha-
bitationis
Regis.

præclara, & illustri fateor, sic enim est; nulla tamen cum tua laude. Est ea urbs tota in otio posita, & plane inpenetralibus regni sita, in qua nullum habere potes virtutis ostendendæ campum. Commodè quidem hic vives, non minus quàm olim Ludovicus Budæ; sed non majorem etiam auctoritatem apud tuos habebis, quàm olim habuit Ludovicus Budæ, qui mascharis illis suis, omnem spem suorum de se extinxerat. Cùm enim risum quærat maschara, quid quæso tam ridiculum est? quàm ex Rege mimus; Tu verò esto vir robustus, fortis, & invictus Sarmata: & relictis mascharis, aut Gallis, aut mollibus Italis, censeo, ut te in Gymnasium veræ virtutis in Russiam totum transferas, ex qua re hoc capies commodi. Primum vives in labore & metu, hoc est vives cum optimis adolescentiæ duobus magistris, qui primum varijs modis exercebunt te; postea prudentiâ, & consilio imbuent: tum vero hæc eadem res subditos tibi conjunget, & te omnibus amabilem efficiet, cùm viderint te suum Regem, non in puellarû cœtu, neq; in materno sinu domi latere; sed pro sua salute in hostico excubare: putabunt sibi tunc revixisse Ja-

Cracovia.

Favor sub-
ditorum Re-
gi necessa-
rius.

gicllonem proavum, Casimirum avum, Sigismundum etiam patrem tuum repubuisse; cum in tua indole, verissimam illorum imaginem virtutis expressam agnoverint. Hæc meditare o Rex! istos cogita: hos imitare. Quod si feceris, facilè te eximes ex obrectatorum ore, falso fortasse, sed tamen assiduo; & te efficies laudabilem, non luxuriosæ juventuti, neq; impudenti parasitorum gregi, sed auctis gentibus & inprimis regno tuo. Nunc quoniam omnis tua vita singularis non est, neq; privata; sed cõmunis atq; publica; initio tibi constituendum est, ut eorum benevolentiam summo studio tibi adjungas: quorum hominum Rex es: quæ præsidio sola regibus est, & sine qua infirmum, incertumq; est, quidquid in Regum opibus est. Porro quoniam Equester ordo firmamentum regni tui est; hunc tu tibi omni ratione jungas ceseo; id quod duabus potissimū rebus assequeris. Vnâ, si nihil tuū in regno tuo esse dicas, sed cūcta Reipub. adscribas, & te Regē esse fateâre, quasi quendā custodem: porro, custos nihil habet in his rebus suis quas custodit, alioquin eius ipsius rei non custos erit, sed dominus: eo pacto, & avaritiæ suspicionem effugies, & spe liberalita-

tis tuæ, omnes ad amandum te allicies. Altera verò res est, quæ ad conciliandam benevolentiam equitum plurimum valet, si eos quos bellis gerendis idoneos, ordinibusq; ducendis aptos, & quos milites adversus excursions hostium excubantes, principes sui ordinis esse duxerint, clementiâ tuâ complexus fueris; industriamq; eorum studiumq; & de te, & de salute regni bene merendi, muneribus & honoribus debitis exornaveris, industriam ama-ueris; ignaviam mollesq; animos neglexeris; paci & quietis rebus studentes, in consilium allegeris; principes seditiosorum compresseris, proculq; à consilijs de Repub. amoveris. Sed & illud sedulò curabis, ne aut conquirendis possessionibus pro Rege vicinus sis subditis, aut contemptis bonis & fortibus viris, ipse charus sis nulli. Quomodo Regnum defendas, difficilis semper fuit habita ratio. Pecuniâ collatâ, illud defendi quibusdam non placuit, partim quod frequentibus tributis regnum jam exhaustum, partim verò, quod Juventus ex hac ratione otium nacta, omni in luxu defluit, quâ corrigere & utilem regno efficere, facile non est, nisi prius mutetur abs te tota defensionis

Ratio regni
tuendi & ju-
ventutis ex-
ercendæ.

ratio. Et si ex me scire vis, quæ ratio mihi placeat, dicam, quæ olim placuerat sapientibus. Univerſa Reſpub. noſtra in decem & duos Palatinatus (ni fallor) eſt diſtributa: ex his ſi ita partes facias, ut pro ratione temporis hoc anno militent, verbi gratia Palatinatus tres, altero totidem, & ſic deinceps; commodiſſimè hoc modo Rempub. defendes: nam contra majorem vim parata eſt tibi generalis expeditio. Talis militia, vide, quanta bona nobis adferat: primò, requieſcent à tributo coloni: deinde neceſſitate militandi juvenus avocata à luxu, aſſueſcet labori, & condiſcet oneri: horum præterea patres, cum quadam æmulatione curabunt diligentius equos, arma, conquirent currus, & reliquum belli inſtrumentum ſemper domi paratum habebunt, cum certò ſciverint, poſt tertium quemq; aut quartum annum circulo ad ad ſe redire bellum: nunc autem, quàm frigeant apud eos omnia, tacebo, ne & meos tangam. Sapienter hoc illi videbant veteres Græci, qui hac ſola ratione, & luxum de Reſpub. tollebant, & hoſtem ab illa arcebant. Dixi quod ſcivi, tu ſequere meliora, ſi hæc non placebunt. Tu ergo

Rem-

Rempub. hunc in modum & bello, & pace reges. Sed quoniam omne regnum tuum, in belli & pacis rationes distribuitur, quorum utrumq; certis legibus in nostra Repub. tibi est circumscriptum; non abs re quæri videtur cum in tuo regno, hæc duo sint præcipua Lex, & Rex utrum horum altero sit majus? ut omni errore sublato, intra fines officij tui certus cõsistas. Si enim audiamus Romanos Jurisconsultos, hoc est Tyrannorum parasitos; sine dubio omnia summa in regno tribuemus Regi. Nam & justitiam ipsam utilitate Regis definiemus, & legem, ipsius dicemus esse placitum: nunquam interrogabimus Regem, quare? nunquam jursurandum erranti proferemus: ipsum postremo fatebimur vitæ necisq; nostræ dominum, & hæc, quò certiora sint Regi, communicant illi crimine Majestatis læsæ. At nos non in Neronis regno nati, sed in Sigismundi editi patria, ita à majoribus nostris edocti sumus; ut sciamus Regē deligi propter regnū, non regnū constitui propter Regē. Ex qua ratione multò nobilius atq; dignius regnū arbitramur esse Rege. Lex verò, cum anima sit & mens regni, ideo potior est procul dubio regno, & consequenter

Rege

Comparatio
legis cum
Rege.

Rege. Major ergo erit lex, quàm Rex, & melior, & longè illo nobilior, quid ergo est lex? ego dicam: Lex ipsa, princeps liberi regni est, ut jam docui, sed muta, cœca, & surda: ob quam causam etiam unus homo deligitur, què Regem vocamus, qui lingua, oculus, auris sit legis. Quod si lex audire, videre, loqui posset; nulla gens deligeret Regem; ipsa enim lex præciperet quid opus esset facto; sed cùm hoc non potest, interpretem habet Regem. Si quis ergo Trebonianus, aut aliquis ex servitute Romana Ulpianus tibi blandiens, te summū in tuo regno esse dicat; negato, legem in tua patria regnare dicit, non hominem. Tu igitur quis es, si quærat, sic responde pie, & verè: Rex ego sum: hoc est, lingua, oculus, auris, legis & breviter, interpretes legis; ita ut etiam iureiurando obstrinxerim fidem regno, ne aliud loquar, quam quod vult lex. Talis responsio, ut vera erit, ita præclara atq; magnifica, & digna Casimiri magni successore. Hic enim nobis primus sanctissimas & justissimas leges dedit, quas omnes, illis exceptis impijs, de homicidio. te venerari æquum est, & ab illis ne transversum quidem ungvem discedere. Cùm enim

enim lex sit donum Dei, ulciscitur Deus violatores sui muneris, cæde, seditione, exilio, hoste, servitute: transfert postremò regnum de gente in gentem ob violatas leges. Multa possem tibi exempla proferre, tam nova quàm vetera, quibus liquet miserabiles semper fuisse Tyrannorum exitus, id quod etiam disticho notatum est.

*Iustitia & pietas valide sunt Principis arces,
Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.*

Iustitia arx
Regum.

Sed cùm ad alia propero, & tuæ facietati occurro, ideo hæc omittam, & illud concludam. Si legem ipse tibi in Regno veluti alterum Regem præfeceris, beatum quoq; faciet te Deus, & regnum tuum, quòd te voluntati ipsius ultro totum subieceris. At si hunc ordinem mutaveris, & te dominum legis constitueris; mutabit etiam dominus regnum tuum, & tradet illud aut hosti, aut servo tuo. Tot erant admonendi tui forte capita: nam illa, quæ cum multis videbantur tibi esse communia, prætermisi: neq; enim nos te, ut privatū aliquem hominem admonuimus, sed ut Regē, cuius omnis vita, cùm referatur ad regnū earum rerum tantū capita posuimus, sine quibus Rex utilis regno esse

esse non potest : trita verò & vulgaria ut dixi
 rejecimus. Nam si te, verbi gratia, admone-
 rem ; quo pacto cum uxore, quam ducis, vivas,
 sic monerem : Svaviorem quidem nullum esse
 comitem, diligenter tamen cavendum præcipe-
 rē, ne illa svavitate sua ita influat in tuum ani-
 mum, ut aut omnem curam regni aboleat ex-
 animo tuo, aut totam in se transferat : hoc ego
 si ita te monerem, neq̄ tu, neq̄ quispiam alter
 magnoperè attenderet ; omnibus enim mari-
 tis generaliter hoc à sapientibus præcipitur, ne
 quid aliud mulieris ingenio permittant, præ-
 ter domùs curam. Ideo hæc, atq̄ his similia
 prætermisi, his tantùm contentus fui, quæ tibi
 soli erāt propria. Proinde nemo me neq̄ ne-
 gligentia, neq̄ imprudentia jure damnabit,
 quòd multa sciens omisi. Hac ego in
 prima parte suscepti negotij hunc
 in modum constituta, jam ag-
 grediar secundam.

Secun-

Secunda pars de Senatu.

DE Senatu hoc in summa scito, non alia re dignosci bonum Regem à Tyranno, nisi conditione senatùs; nam & tuetur suos Tyrānus ut Rex, & justè interdum decernit, & aliquando suis ignoscit, at senatus nunquam similis est Regi. Etenim Tyrānus senatū aut non habet, aut si habet ex hominibus nequā collectū habet. Cū enim ad suam ipsius utilitatē cunctam Rēpub. referat, cavet diligenter, ne quis illi obstet. Et si quando socios non tuendæ sed perdendæ Reipub. legit, inprimis curat, ne quis horum sit aut lingvâ aut sententiâ liber. Diligenter enim cavet, ne quo casu homines, genere, doctrina, virtute illustres in sua tyrānide crescant; sed tum beatum se esse putat, cū viros fortes, magnanimos, prudentes, doctos, & divites, è dominatu suo exterminaverit. Contrà verò Rex, quoniam non suâ; sed suorum causâ, p̄iceps in Reipub. constituitur; ut eò plus pro sit regno, adsciscit sibi socium optimum, & præstantissimum quemq̄;

Tyranni &
Regis com-
paratio-

D2

metu-

metuat, cuius consilio pareat, sententiâ verò Rempub. bello & pace conservet, obquam etiam causam, ingeniosos & doctos colit, quòd eorum operâ scit se habiturum viros Reipub. idoneos, sine quibus nulli hominum cœtus, neq; ulla Respub. diu stare potest. Quod cum ita fit, summam curam in deligendo senatu adhibebis. Vt ex delecto tuo consilio Regem verum te esse, non Tyrannum, omnes homines facillè intelligant. Avaro, cave ullam partem regni committas: quod etiam sacræ literæ vetant, aliquid credendum esse avaro. Et Paulus Apostolus: Radix inquit; omnium vitiorum avaritia est. Huic vitio proxima est luxuria, quæ nisi esset, avaros nullos haberemus; necesse enim est eum aliena appetere, qui sua profundit. Hinc nascuntur in Respub: doli, fraudes, proditiones, rapinæ, dissensiones, ac tenuiorum oppressio. Quare, ut ab hoc malo regnū tuum liberet; homines frugi, temperantes, in senatum legito, qui contenti sint suo, & si ita necesse sit, parvo. Hominem etiam obscuro aut notato Patre ortum, non admittunt ad Rempub. sapientes, quod, ut magnus thesaurus libertatis est liberis, virtus parentis,

Senatus
qualis esse
debet.

Aliena appetunt qui
sua profundunt.

rentis; ita contra, fervilem reddit filium ignobilis vita patris. Tu verò ut splendidum confilium habeas, viros illustres, & clarissimis parentibus ortos, quantum potes diliges, partim quòd veluti columnæ quædam regni tui sint, partim verò, quod longo sæculorum tractu regnicolæ cæteri, harum familiarum authoritati jam parere didicerunt. Id quod tu assiduè experiris, non idem valere in tuo regno cæterorum, ut valet Tarnowski, ac Kmithæ, Thęczynski, & aliorum similibus nomen. Sed illud tamen fac memineris, honores virtutis, non generis esse præmium: ut si quis Kmita sit huic clarissimo & magno; Palatino dissimilis lurco, ganeo, heluo, nepos, sit verò quispiam Grzybowski vitâ & moribus huic contrarius, & planè vir bonus, tu hunc verum Kmitham esse putabis, illum vero nebulonem, fuste à tua Repub. arcebis, hoc enim hominum genus triplex ad Rempub. non admittunt sapientes. Cum ergo legitimus senatus tantum in regno possit, ut in manu ipsius planè salus sit regni; nihil te ita oportet curare, quàm ut sit conveniens: neq; enim alia res est, quæ citius dissolvat Rempub. quàm discordia senatùs. Dissensione

Authoritas
familiarum
vetustarum.

Degeneres
negligendi.

Concordia
Senatùs.

sione siquidem Cæsaris & Pompeij periit Roma: intestinis etiam odijs Senatus, Vngaria nuper funditus interiit. Hic casus etiam nobis pertimescendus est: nam & nos occultis ardemus odijs, de quibus antequam dicam, petam à senatoribus nostris hanc veniam, ut mihi liberè vera loqui apud te liceat; cogor enim charitate patriæ, & fide in te Regem meum singulari: quem video gubernacula regni firmiter tenere non posse in summa quorundam discordia, cum adversa factio senatus soleat incertum reddere animum Regis: quæ res tolerabilior ubiq; esset, si inferioris ordinis viros exagitaret, sed cum versetur inter principes, ferendū tibi non est, præsertim cum eò iam processerit odium; ut etiam vivo Patre Tuo, nihil aliud quidam cogitent; quàm quomodo dignitate alter spoliet alterum, & quo pacto damno, injuriâ, contumeliâ, infamiâ, afficiat pars altera addictos parti alteri. Hunc in usum servantur mille causidici, Rabulæ mille; ita ut si nonnullos accedas, inveniās eos causidicorum cunctos corona consultantium, quomodo hic citandus est, quomodo iste eludendus, qua ratione iste è regno pellendus aut notandus. Ego neminem

nem hoc in loco nomino, tantum errores admoneo. Proinde nemo mihi irascetur, nisi prius de se confiteatur. Quis enim est tam ferreus, qui hoc ferat? homines auctoritatis summæ relicta Repub. in tam periculoso tempore nihil cogitare, nisi per lapsus, citationes, nisi bannitiones, nisi ministeriales, & triplicata vadia? Quis autem ex his moribus si durabunt aliquid speret, quàm certissimum regni tui interitum? quod si tu negligis, & si dies atq; noctes parentem tuum sapientissimum Regem non sollicitas, placatos & convenientes senatores tibi ut relinquat; aut regnabis malè, aut omninò non regnabis: momento temporis hæc omnia peribunt, quæ tibi relinquet pater, principum discordiâ. Tollendi verò huius mutui odij & dissensionis unam esse causam à prudentibus audiui, quam hîc ponam. Meum, & tuum, sunt duo omnis discordiæ civilis fontes, ex quibus promanât, & profluunt lites & controversiæ forenses: ex his deinde nascuntur odia: ex odijs fiunt postea seditiones: seditionem verò certus regni consequitur finis. Vt ergo sit regnum salvum, meum & tuum non versetur inter senatores tuos: non disceptent de illo,

Dissentiētis
senatus in-
commoda

neq;

neq; judicent; ad alios hæc relegentur iudices. Sint senatores regni patres, liberi ab odio, convenientes, non controversi. Habeant animum, non obfuscatum malevolentiam, non impeditum odio, non cæcum invidiam, ut purâ & sincerâ mente, quid noceat, quidvè profit regno, certius videant. Quod fieri nõ potest, quamdiu privatarum rerum ipsi fuerint iudices. Atq; utinam aliquando illa præteritorum comitiorum valeat apud te sententia, quæ censuit constituendum esse iudicium in regno ex delectis iudicibus, ad quos omnes controversiæ rerum privatarum deferantur: & ut ab ijs nulla sit provocatio, sed illorum iudicio stetur, quidquid decernerent. Nihil meâ sententiâ nequè sapientius, neq; utilius, neq; quòd ad salutem huius regni magis pertineat, potuit decerni. Hoc enim modò vixit olim salvis rebus Græcia, quæ ex primoribus civitatibus delectos viros habuit, omnium controuersiarum suarum iudices, quos Græci Amphictionas vocant. Quem deinde morem sequuta Roma, ad hunc eundem modum publicum constituit iudicium, quod Rotam appellant. Et quoniam hæc iudicia non tantum iustitiæ inter cives, sed

Judicia tribunaliati.

sed etiam pacis & concordiae videbantur esse
causae; ideo & Gallia Parlamentum suum, ad
hanc formam constituit, autoritate tanta, ut
etiam Regem ipsum illi iudicio in privatis cau-
sis subijceret: & Germania quoque non dissimili
ratione unum iudicium esse in cuncto imperio
suo voluit, cuius autoritati pareret, quod
vulgo Germani vocant *Kammerrecht*. Cum
ergo habeamus tot exempla retinendae pacis,
& concordiae communis, & cum hoc etiam
ipsum in comitijs flagitari videas, causa non
est, cur non summo studio agas cum patre, ut
pro sua sapientia, & pro salute huius Reipub.
quam ille per triginta & sex annos felicissime
gessit, constituat hoc tale iudicium, quod tuo
regno pacem, tranquillitatem, atque otium ad-
ferat; ut & senatores tui Rempub. diligentius
curent, & adempta illis de meo & tuo potesta-
te iudicandi, in mutua charitate, atque benevo-
lencia vivant. Praefectos provinciarum, quos
Capitaneos vocant, diligentius observes cen-
seo, eo enim processit quorundam insolentia;
ut nihil aliud interim dicam, ut servitus in qui-
busdam provincijs non sit expectanda maior.
Non solus est crede mihi in tuo regno N. mul-

Capitanei
quid faciāt.

E

ti sunt

Libertatis
exempla

ti sunt tales & deteriores illò, qui subditos tuos non pecunijs, neq; marduris aut vulpis pelle, id quod N. fecit, sed villis, agris, pratis atq; sylvis privaverunt. Aperi modo aures, & arrige, miserabiles undiq; fletus & gemitus tuorum audies, quorum ita oppressa est libertas quorundam potentiâ; ut Regi suo, calamitatem suam conqueri non audeant. Qui si quando querantur, domum reversi miseris affliguntur modis: illicò enim præstò adest mors & terror subditorum tuorum caufidicus; qui præfecti instinctu commentatur citationes, qui perlucra numerat, & perlucrorum nomine dolo partorù omnibus bonis me exturbat; quid? mox ex mea villa bona fiunt regalia, & ager meus rapitur, pecus abigitur, & mihi bonorum interdicitur usus. Taceo minas & contumelias ingentes, ita ut optabilior sit quævis servitus Turcica. Quæ res, quàm in libero regno non sit ferenda, vides: malè enim cogitantes de Repub. facit cives. Quocircá, ut hac servitute regnum tuum liberet, advitalitates quas vocant nemini dederis; nam istarum spe multi insolescunt: deinde id, quod nuper justissimè factum est in homine teterrimo & rapacif-

pacissimo, N. quòd inquisitores in eum sint
missi: tales inquisitores sint perpetui velim,
viri graves & fideles, qui provincialium inju-
rias ad te deferant, ut metu iustitiæ tuæ, con-
tineatur quorundam iniquitas. Ad hunc igi-
tur tu modum eliges & corriges senatum, præ-
fectosq; coercebis. Sed quoniam in tuo consi-
lio sanctissimi etiam sedent Episcopi, more
majorum, hos tu venerabêre ut patres: qui
ideo sunt in senatu tuo: ut omnium consilio-
rum tuorum censores sint & iudices; ne quid
fortè statuas. quod à Christi Domini religione
sit alienum: quos, ut tales semper habeas, qua-
les habuit Casimirus avus tuus, Sbigneum; Bo-
leslaus Stanislaum; & huius successor Prando-
tam, partim optare, partim verò curare debes.
Illud enim fac tibi persvadeas, dignitatem E-
piscopi esse tantam; ut nulla res post Deum,
neq; in terris, neq; in cœlo reperiat, quæ cum
hac dignitate exæquatur. Hic enim primus ha-
bet clâves claudendi apperendiq; cœlos: hic
Spiritum Sanctum largitur Ecclesiæ: huius im-
perio subiecti sunt Reges, principes, nobiles,
divites, pauperes, audi quo te deducam. Isti
omnes quos enumeravi, unum Christi ovile

Episcopi in
Senatu.

Episcopo-
rum authori-
tas.

efficiunt. In quo quidem ovili, omnes sunt pares, non est servus, ut inquit Paulus, non est liber, non est unius conditio melior, neque alterius deterior; sed uno nomine vocati Sancti, omnes subiecti sumus Episcopo. Quod si ita est, ut certè est, quæso ne tibi curiosum videatur esse, si à Maiestate tua quæram, quo jure Rex in Ecclesia eligit Episcopum? aut cur tu potius quàm ego, aut quisquam alter; cùm in æquali jure, potestas omnis sit æqualis? quid dices ô Rex: aut quomodo tibi id licere putabis? num Scriptura? quæ tota contra te est: quæ docet, Stephanum Diaconum, non unius alicuius prærogativâ esse electum, sed voluntate omnium, qui tunc erant Hierosolymis cùm Apostolis collecti. Mathiam etiam ad Episcopatus munus ab Apostolis omnibus electum esse legimus. Ideo scripturam rationis tuæ testem proferre non potes: sed legem aliquam fortasse proferes. Quam quæso legem? ubi porrò notam? num in concilijs? quæ ad capitulum, hoc est, ad Canonicos, electionem Episcopi deferunt, quod hi in deligendo, Ecclesiam illam, quæ eget Episcopo, repræsentent; ut adhuc observari videmus Romæ, Salerburgi,

Eligendi
Episcopos
vetus ratio.

gi, Bambergæ, Magdeburgi, Vrathislaviæ,
Olomuncij, & in plerisque alijs ciuitatibus. Le-
gem itaque nullam reperiens, quâ id tibi liceat.

At exemplum fortasse vetus aliquod? nullum.

Nam usque ad Casimirum avum tuum electio E-
piscoporum libera penes Ecclesiam in Polonia
mansit. Revolve annales veteres: inspicere eti-
am historiam Polonicarum rerum; facile in-
telliges, qua ratione vetustissima Ecclesiæ con-
suetudo sit ab avo tuo in Polonia immutata.

Capitularis
electio Epi-
scoporum.
quâde desijs

Si ergo neque scripturâ, neque lege, neque exem-
plo nominare Episcopum tibi liceat; fateare
necesse est, Reges magnam vim inferre Ec-
clesiæ: & cum Spiritu Sancto aperte pugnare
te; quod homines profani & pares in Ecclesia
cæteris legitimis electoribus vim eligendi præ-
ripiant: & suo arbitratu Episcopum quem ve-
lint, in Ecclesia Dei constituent; præsertim
cum hoc scelus alio cumuletur scelere, cum
huiusmodi verbis Episcopatû conferant: Regia
Maiestas pro Tuis Fidelibus Servitijs, Dat Tibi
hunc Episcopatum. Non sic olim cum Ca-
nonica stabat electio, dicebatur: sed; Ita Vi-
sum Est Spiritui Sancto, Et nobis, ut sis huius
Ecclesiæ Episcopus. Nunc verò in multis ap-
paret

Servire pro
beneficio an
liceat.

paret, quàm sit visum Spiritui Sancto, ut esset hic vel ille Episcopus; cùm nuper quidam non dissimulanter dixerit, sed apertè & palàm, & multis audientibus, se triginta annos servivisse pro Episcopatu, antequam sibi daretur. Non audit hic vir bonus Christum dicentem: Non Vos Me Elegistis, sed ego vos elegi. Deinde omnes Apostoli, hoc est Episcopi, Christum sequebantur vocati. Illi verò qui se ultrò Christo offerebant, palam ab eo erant reiecti. Quapropter hæc plantatio ut vides non est patris cœlestis, quæ procul dubio eradicabitur, nisi jus eligendi vetus, Ecclesia recuperaverit. Ex qua re habebis multa bona: & primò, Episcopos legitimos, non hominis unius gratiâ, sed multorum hominum censurâ electos: deinde, desinet vulgus queri de sinistris Clericorum moribus; nemo enim deligetur Episcopus, nisi qui probatus fuerit à multis, quæ necesse est fieri moribus & vitâ singulari. Talis verò non patietur inferiores sui ordinis sibi esse dissimiles. Quæ si feceris, recuperabit per te suam veterem dignitatem Ecclesia: tu te etiam gravissimâ liberabis culpâ, quòd cum Deo apertum bellum gerere nolueris, sed jugo Eccle-

Ecclesiæ Dei te totum subieceris. Quæ quidem de re verbum ego hoc loco non facerem, nisi me ipsa stimulet conscientia, quòd videam neminem esse concionatorem, qui vos Reges publicè doceat, qualem rationem pro hac tanta vestra in Ecclesia Dei iniuria reddituri sitis Deo. Quare juxta Evangelium, cum Klepars & cæteri Doctores fileant, lapides clamare oportet. Tu itaq; fac memineris te à me diligentissimè huius erroris esse admonitum; ut in die horreni judicij conscientia mea nullam culpam delicti ferat. Hæc ego scripsi ut potui, non hominibus imperitis qui omnem doctrinam spernunt, sed tibi Regi summo, qui ita cum animo tuo statuere debes, potentiæ prudentiam esse coniunctam debere; quòd naturâ, altera harum virtutum quærat alteram, postuletq;, & simul vivat cum altera. Nam & potentia absq; prudentia viribus ipsa ruit suis: & prudentia, cum sit rerum domina, absq; potentia firma esse nequit. Quare cum te esse sententias Regem, nihil earum rerum contemnes, quæ ad augendam prudentiam pertinebunt: neq; ita dices, Hoc me monuit privatus non Rex. Ego verò video in theatro pugiles, &

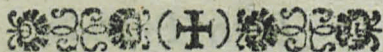
in cir-

Ioannes
Klepars erat
vir egregi-
us, doctus,
& pius Cõ-
cionator, de
re literaria
& Academia
Cracov: op-
timè meri-
tus.

in circulo cursores, non tantum à fortibus viris, verum etiam à pueris clamore incitari ad pugnam; quod tantum clamor proficit personæ, ratio nulla sit. Multos tibi proferre possem, qui privati cum essent; bene rem gerere multos principes docuerunt: quorum memoria inter homines viget, estque immortalis. Nam & Simonides Pœta multa docuit Pausaniam Lacedæmonium: & Thales Milesius, Periandrum Corinthium: & Periclem Anaxagoras Clasmennius: Plato verò Diogenem: Aristoteles Alexandrum: Dlugos Sigismundum patrem tuum, qui omnes principes atque Reges: si istos, quia privati erant contempserunt, nunquam ad eam laudem atque immortalitatem inter homines pervenissent. Neque ego me cum istis, ulla ex parte confero (non enim ita desipio) sed horum exemplo doceo, privati hominis nomen nobis non obstare, quominus monitis nostris obtemperes, quæ ostendunt tibi compendium comparandæ inter homines laudis & gloriæ. Nam quod cæteris hominibus non contingit, ut sint noti multis, nisi peregrinentur: obeant, & peragrent multa, hoc tibi uno in loco assequi quomodo liceat, ostendimus.

dimus. Cùm enim in excelsa sede summæ dignitatis sedes, omnium gentium propemodùm oculos defixos in te habeas; nullum paulò illustrius abs te factum latere possit, sed statim omnibus innotescat, si quid simile representaveris, aut Licurgo illi Lacedæmonio, aut Cyro Persæ, aut Sigismundo Polono, & si quis alter præterea prudentiâ, vitâ, & moribus excellit; simile sic illustrabitur nomen tuum in Polonia facilè & citò: & cum tua summa omnium laude versabitur, etiamsi nunquam Hierosolymâ naviges. Si verò bonis fortunæ aut corporis deceptus, contemnes veritatis atq; justitiæ præcepta, in isto quidem loco præalto sedebis; sed ita tamè sedebis ut te locus ornet, nō tu locū. Verùm nos de te opīnamur meliora, quoties & indolē tuam & Jagellonū genus, à quo genere aliena semper fuit arrogantia; placidum enim, benignum, tractabile, docile, omne genus vestrum fuit. Accipies ergò hoc munus à fideli subdito, benigno & sereno vultu; eiufq; inprimis commendatâ habebis fidem, qui nihil aliud hoc scripto quærit, quàm tuam utilitatem, quam tibi ratam atq; utilem propriamq; Deus Optimus Maximus esse velit.

1543. Comitijs Cracovien: in nuptijs Inclitissimæ Domine Helizabethæ Regis Romanorum filix, quæ postea Dux fuit Lithvaniæ 1544. infelicissima; mortua enim est 1545. Augusti die.

STANISLAI
OKSZYC
ORZECZOWSKI
ROXOLANI.
Fidelis Subditi.

LIBER SECUNDUS.

um Patri in Regno succedas, optare debes & ipse tibi, consilia administrandi regni subire quàm plurima, & alios præstò adesse, qui id, quod ex usu futurum sit tibi, liberè admoneât: quorum & si multi sint, tamen neq; me contemnes, qui rationes tuas crebrò expendens, agi mecum putem, si quid tu de officio remiseris. Quare cum enixè cupiam, & te meum Regem, & me tuum subditum dici, ostendam tibi, qualem te Regem mihi velim esse, ut intelligas, qua autoritate regendus, quibus moribus conciliandus, quibusq; artibus abs te sim tibi retin-

nendus, ut ita inter nos utrinqꝫ fidelis conſtet ratio, & obedientiæ, & imperij: utqꝫ tu mihi imperes ſine querela, & ego tibi viciffim paream ſine offenſa. Hoc igitur ſcito, ut te idoneum eſſe putem, cui ego non còactus, ſed volens atqꝫ lubens paream, duabus rebus ad id tibi opus eſſe. Prima eſt, ut credam te in omni ratione regni tui nihil, niſi de meis commodis cogitare. Secunda; ut mihi certò perſvadeam, te ſapientioſiorem, juſtiorẽ, fortiorẽ atqꝫ meliorem virum eſſe, quàm ſim ego. Altero enim horum ut te amem, altero verò ut tibi fidem habeam, perſicies. Nam ſi de tua virtute, nulla fuerit apud me opinio; nulla etiam commodorum ſpes: quid illud erit tertium, quod aut amorem tibi apud me, aut fidem conciliet? Ergo hæc duo apud te ſimul fixa maneãt, firmaqꝫ inter nos ſemper ſint: nã & virtus ſine utilitate, jeiuna eſt, & utilitas ſine virtute, incerta eſt, & ingrata. Quid enim tu apud me perſicies, etiam ſi omnia pro me profundas, ſi ego te inſipientẽ, iniuſtũ, imbellẽ, ac improbum Regem eſſe putavero? non benè fanè tum conſtaret inter nos ratio ipſius regni

Ratio recte
nèdi ſubdi-
ti in officio.

Quare virtutibus omnibus, sapientiã autem inprimis præstes necesse est, si idoneus mihi velis videri, quem ego ducem sequar. An tu me hominem pecude stolidiorem censes esse oportere? ipsum enim pecus sequitur, non tam datorem, quàm rectum ductorem ipsius pabuli. In hominum etiam ipsorum genere ægroti obediunt medicis, opinione artis impulsi: sic navigãtes nauclero, sic milites suo parent duci: opinione sapiëntiæ ducti. Quapropter, si vis grãdis à me videri, ante omnia dato operã, ut sapiëntior nō solùm videaris, sed etiam sis, quàm sum ego. Simulatio enim ipsa sapientiæ præsertim facile inscitia coarguitur. Qui enim benè equitare se falsò simulat, is equo conscenso imperitiæ convincitur, ac tergo excussus, sæpè simulationis dat pœnas. Idem tibi faciendum est, ut rarò promissis, semper autem rebus ipsis mecum agas; ne si mihi sæpè multa de tua sapientia promiseris, pauca verò re ipsa præstiteris. canem me illum facias, quem cùm Venator in prædam sæpè incitat, rarò autem illi prædam obiectat, incredulum illum ac fegnem, etiam ad certam prædam facit. Quibus autem rebus opinionem veræ & excellentis sapiëntiæ apud

pud me tibi comparare possis, dicam, sed audituro. Inprimis fac intelligam, te non minus in te ipso, quàm in me regendo sapientem esse Regem, frustra enim tu me regere voles, si ipse te regere non potueris. Quare putato tu te tibi quasi Rembub. quandam esse, in qua tu mihi demonstrare debes omnes sensus atq; nervos sapientiæ tuæ, ut in te ipso experimentum clarius faciam, quantum ad me ea regendum translata in me sint valitura. Quam in re idem facies, quod pictores solent, qui cum specimen artis edunt, ad speculum ipsi se pingunt, quod quidem in pictura est summum. Quod si ij vultus suos ex speculo penicillo assequi non possunt, tantò minus creduntur posse aliorum. Illi vero qui hoc possunt, summi in arte habentur. Quales in Germania vidimus olim Durerium Norimbergæ, & Lucam Vitembergæ. Ad horum exemplum tibi quoq; efficiendum est, ut omnis ratio tuæ sapientiæ, in tua vita mihi appareat. Quod si mihi planum fiet, non dubitabo eandem viam, prudentiam tuam in me gubernando habituram, quæ in te ipso habuerit. Si ergo hoc primum & præcipuum, ad comparandam sapientiæ opi-

Qui seipsū
nescit rege-
re, alios nō
potest.

nionem, ut ipse te noscas, atq; vivendo totum exprimas: id quod etiam Apollo præcepit Pythius. Secundum est, quod ad eandem rem valet, nempe ut videam te sapientibus hominibus non solum delectari, sed etiam cum illis vivere. ac illis deditum esse, illorum præcepta audire, legere, ac tenere, & secundum illa regnare: quod ego cum animadvertero, similem te quoq; illis arbitrabor esse, quorum consuetudine lætabere. Et ut te id agere verè & ex animo intelligam, removebis abs te homines libidinosos, avaros, ac facinorosos: hystriones item atq; mimos; ne qua ex horum convictu nascatur de te apud me opinio sapientiæ adversa. Quantum ergo potes da operam, ut in omni victu, atq; cultu tuo semper sint tecum graves viri, probati, atq; docti: nec verò multum refert, ex tuo ne illi regno sint, an ex alieno: nam ut equis probis uteris, non cures Polonici ne illi sint, an peregrini; sic etiam hominibus ipsis utare absq; discrimine ad tuam regniq; tui utilitatem. In quibus tamè deligendis adhibenda est abs te ratio diligens: multi enim sunt qui cum ab illa vera & germana sapientia longissimè absint, sapientiam

tamen

tamen ipsam mirificè simulant. Hoc tu pernitiosum genus hominum, ventricq; ac lucro deditum fuge; insolentem enim Regem facit, arrogantem, ac degenerem: quos tu omnes hâc unâ regulâ cognosces, quam hîc ponam.

Sapientia
simulata.

Quemcunq; inhumanum, arrogantem, avarû, ac plebanipetam videris, hunc tu insipientem esse dicito, & tuo convictu indignum, etiam

Vera sapi-
entia.

si is barbatus fuerit, tristis, ac superciliosus, multorumq; titulorum Doctor eius doctrinæ, quam ille verè nunquam didicit. Quid ita?

quia sapientia illa vera, & non ficta doctrina, habet humanitatem adiunctam: horret titulos: liberalitate ducitur, ac quodam externarum rerum neglectu lætatur.

Non ergo homines ex titulis tibi deliges, sed ex rebus ipsis ad regni tui summam pertinentibus. Tales homines prisci illi Philosophos appellabant, quòd

hi eam traderent doctrinam, qua hominum vita regitur & continetur, ut verissima conversatione omnes amatores sapientiæ, sint amatores ipsius Reipub. & contrà. Hos ergo tibi adiunges summo studio, summâq; tuâ benevolentia.

Philosophi
veteres qui.

Restat ordine quidem ad parandâ sapientiæ opinionem postremum: ut videlicet

scho-

Scholas necessarias esse in regno.

scholas & gymnasia, hoc est, ipsius sapientiae domicilia in regno, ubi non sunt, constituas, ubi verò collapsa sunt, restituas. In quibus iuventutis regni tui indoles, ad humanitatem sapientiamque informetur: & in quibus etiam tui subditi à pueris, & bene rem agere, & tibi sapienter imperanti parere cōdicant. Quod si hisce rudimentis neglectis, legibus ac pœnis ad virtutem Cives tuos impelles; idem facies, ac si quis pœnâ cogat scopum attingere eum, quem nunquam iaculari didicerat. Quare ad augendam sapientiæ famam, illud vehementer conferre existimes, ut Gymnasium Cracovien: quod proavus tuus condidit constituas: quod ita sanè efficies, si publico edicto, hoc istud Gymnasium, perpurgaveris mendis illis infinitis, ex eoque sustuleris authores illos, non probatos & barbaros, minimeque regno utiles, Copulatos, Holcotos, atque Bricottos, Glogovitâ, item illum impurum, unde mercede publica dediscenda discuntur à tuis, amoveris. Quare publico edicto coge collegas illos viros excellentes, pro hac ista hominum impurissima fece, recipere in collegium authores probatos, tam Græcos quàm Latinos, ut ex hoc ceu fonte quo-

Academia Cracovien:

Turpes præceptores ex Academia pellendi.

te quodam puro & nitido, fluat illa Regia doctrina, quæ sapientes efficiat tibi cives tuos, regnoq; tuo aptos. Ad eundem modum scholas ipsas privatas summo studio refice, illarūq; scholasticis, non aulicos istos nitentes purpurâ & bysso, sed homines eruditos præfice, quorum operâ juvenus doctior reddatur, regnoq; tuo paratior. Proinde & in Gymnasijs & in scholis cura, ut opera tua constituentur fideles magistri, qui demonstrant, doceant, atq; cōsuefaciāt juvenes talia à teneris probare ac agere; quæ bonos, gloriosos, ac felices illos maturam iam ætate possent efficere: contra verò his speretis, atq; neglectis, illi iidem magistri, summo persvadeant studio, summam turpitudinem, infamiam ac miseriam, juvenibus esse expectandam. Hâc tu unâ & eâdem operâ, & sapientes subditos tibi efficies & ipse te mirificè omnibus commendabis. Putabimus enī te esse singularem artificem quoties fuerimus hoc tuum opus contemplati: ostendes enim nobis in hoc isto opere imaginem mentis tuæ, quod perficere nullo modo poteris, nisi prius ipse sapiens fueris; signum enim scientis est, posse docere: docebis autem tu cives tuos, si

Scholæ privatas.

Magistri
quales.

Signū scientis.

Commenda-
tio Regis.

cūraveris, ubi discant, & à quo discant. No-
li putare Auguste ad opinionem sapientiæ ali-
am viam esse præter eam, quam vides, nem-
pe (repetam enim) ut ipse te ante omnia re-
gas sapienter: deinde, ut cum sapientibus vi-
vas; postremò, ut sapientes subditos tuos ef-
ficias. Hæc prima & summa est Regiæ celsi-
tudinis tuæ commendatio. Nunc accipe huic
proximam, quæ etiam ex hac ista ortum du-
cit. Sequitur enim justitia ipsa, qua virtute
efficiendum tibi est, ut tu in hoc regno justif-
simus omnium esse videâre. Nam si tu, aut
æquè sapiens, aut æquè justus fueris ut sum ego;
quid intererit inter me & te, hoc est, inter
Regem & subditum? nihil opinor. Quare ut
præstare hac ista virtutis laude videâre, justitiam cole, ipsamq; diligenter exerce, non so-
lùm hoc ipso vulgari more, quo de illa Rabu-
læ loquuntur; sed etiam hoc isto singulari atq;
Regio, quo virtuti præmium, vitio verò sua
redditur pœna. Cùm enim omnis hominum
cœtus boni alicuius causâ conveniat, danda
tibi est opera, ut illud ipsum summum bonum,
cuius causâ hic regni tui cœtus convenit, præ-
mijs ac muneribus tuis excitetur, ac in hoc
regno

Cœtus ho-
minum
cur instituti.

regno abs te fideliter retineatur. Est autem illud summum ac postremum bonorum omnium, ut sub tuo jure atq; imperio convenienter legibus atq; naturæ omnes in hoc regno vivamus. Hic finis tibi propositus est: ad hunc tu finem omnem cursum regni tui dirigas necesse est, si hunc istum Polonicum cœtum, non diuturnum tantum, sed etiam beatum ac felicem facere cogitas. Quod tu sanè hâc viâ assequere, si curaveris, ne in hoc isto Polonico cœtu virtus cedat vitio: nevé indignis id abs te tribuatur, quod dignis est tribuendum. Quòd si quid tu hîc erraveris, dissolvetur hic tui regni cœtus, & opinione tua citius dissipabitur. Sævitas enim neglecta virtus, furit, ac nimium seditiosa est, resq; ipsas communes perire cupit, cum videt se esse relictam. Neq; verò aliam causam seditionum regnorumq; ipsorum amittendorum puta esse; quam hanc istam universam distributionem bonorū atq; munerum. Recense hoc loco Græcorum atq; Latinorum historias, id quod te studiosè facere audio; reperies viros magnos ac excellentes, cum se neglectos esse non ferrent, patrias suas funditus evertisse. Jam verò ipsius

Virtus neglecta.

Tyranni signum.

Virtutis ve-
getatio.

Tyranni nullū argumentū est aliud, quàm hæc ista inæqualitas, sive injustitia distribuēdi. Cū enim Tyrānus sit pæstis quædā cōflata ex varijs vitijs, conversione munerum, ac in illorū improbos collatione; virtutem ipsam infamiâ quasi inediâ quadâm extingvit ac delet. Nam ut corpora nostra suo vivunt cibo; sic virtus suo vivit præmio; quæ, ne qua in libera Re-
pub. extet, omnis Tyrannus curat; apud quē in distribuendis honoribus valent pecuniæ, valent preces, valet compotatio, collusio, scortatio, & illa nutricula Tyrannidis assidua valet adulatio. Ita Tyranni hisce debere se omnia arbitrantur, quos aut utilitatis aut libidinis suæ nōrunt esse magistros. Quibus ut tu re dissimilem præstes, in distribuendis honoribus, esto omnium diligentissimus, atq; justissimus: nihil apud te in petitione valeat pecunia; excœcat enim oculos sapientum, & subvertit corda justorum: preces etiam tantum apud te valeant, quantum cujusq; dignitas ac Reipub. utilitas postulabit: quæ tantum apud te posse debet, ut boni viri ultrò etiam appetendi sint tibi potius, ut ad Rempub. accedant, quàm ut illam indignis petentibus conce-

Pecunia
excœcat.

conce-

concedas. Cùm ergo homines ebriosi, effæminati, atq; degeneres abs te aliquos honores petiverint, responde illis; honores regni abs te deberi viris veracibus, fortibus, atq; temperantibus, qui & vera dicere, & fortiter agere, & sobriè norûnt vivere; quales cùm neq; adulatores, neq; effæminati, neq; ebriosi sint; dic non honore illos dignos esse, sed pœnâ. Quod cùm feceris, virtus tum in Polonia crescet, algebit vitium, improbitas etiam ipsa desperatione frangetur, atq; infamiâ: tu etiam ad te amandum, invitabis hoc modo optimum & præstantissimum quemq; cùm te fidelem dispensatorem opum regni viderimus esse, & cùm te uti, non abuti copijs publicis hoc isto pacto cognoverimus. Jam illa altera pars justitiæ, quæ legibus continetur, facilior tibi ad absolvendum erit, si priorem illam diligentius tractaveris: hanc enim secundam justitiæ partem, putare debes in tua Repub. quasi medicinam quandam esse sanandorum vitiorum regni tui. Debes tu quidem curare, ut sanum semper præstes Reipub. corpus; in hoc enim summa laus, ut medici, ita ipsius Regis est. Sed tamen, si quæ regni tui partes aliquo vi-

Qui honore indigni.

Iustitia di-
scrimen non
agnoscit per-
sonarum.

tio aliquando laboraverint, illas tu legibus cu-
res æqualiter, idemq; facias, quod medici so-
lent, qui in curando non cogitant, sitné dives
an pauper, dominus an servus, civis an pere-
grinus, is quem curant; satis enim illis in me-
dendo est, scire hunc ægrotum esse, hocq; vel
illo affectum morbo; nihilq; præterea. Sic tu
ad horum modum tolle in iudicando omnem
personarum respectum. Interfit sanè aliquid
inter hominum ipsorum dignitatem, sed inter
reorum errata nihil omninò interfit. Quid si
quid tu inter hæc interesse volueris, etsi perso-
nam in iudicio acceperis; nunquam hanc
Rempub. hac ista iniustitia quasi morbo quo-
dam liberabis: querelæ etiam istæ, in quibus
vivis, & quas exaudis, nunquam conticescent,
quæ non aliunde sunt ortæ, quàm quòd antè
in iudicio valebat autoritas, valebat condi-
tio, valebat ipsius personæ respectus: vis etiam
sæpè valebat, atq; metus: is in iudicio vince-
bat, qui aut ipse potens erat, aut advocatum
potentem habebat: ita ex hac inæquali iudicâ-
di ratione, nata est ista intolerabilis quorun-
dam potentia; quæ cùm in iudicio, in com-
promisso, in sequestro, in arbitrio sola regna-
ret,

ret, jus omne in hoc regno oppressit: pro u-
noq; Rege, multos Reges nobis peperit; qui Multi Re-
ges in re-
gno. nostris rebus utuntur ut volunt, judicant ut
volunt; quibus liberi non videmur esse: atq;
ita in provincijs miseri afflictiq; ab his sumus,
ac si nullus in Polonia omnino Rex esset vin- querelæ.
dex maleficij, patronus autem libertatis no-
stræ communis. Attolle oculos Auguste & vi-
de, excuteq; præfecturas regni tui diligenter,
in multis nihil reperies, præter crudelissimum
quorundam dominatum, qui cunctas subdito-
rum tuorum res, ad lucrum prædamq; suam
revocârunt, immunitates sustulerunt, liber-
tates oppresserunt, leges violaverunt, calumni-
as exquisitas juribus apposuerunt nostris, cau-
sidicos contra nos comparaverunt: quorum
fraude ac fallacijs inverterunt jus, contorse-
runt leges, falsaverunt acta publica; confin-
gunt perlucra, bonis pellunt, regno proscri-
bunt quem volunt, quando volunt, & quomo-
do volunt. Quid ergo nunc illa minora, non
ferenda tamen commemorem? abactiones pe-
corum, excidium sylvarum, cœdes gregum,
armentorum, reliquumq; pecoris quodcumq;
nacti sunt, rapiuntur coloni nostri, diripiun-
tur vil-

tur villæ, vectigalia vetita exiguntur, minæ postremò neq̄ raro interponuntur. Ita imago nulla in Polonia ab his relicta est veteris libertatis. Hæc tanta atq̄ postrema regni tui mala, sunt orta ex inæqualitate judiciorum ipsorum.

Judicia.

In quibus dum dignitate quidam se tuentur, non innocentia, potentia ista crevit, quæ non solum tenuioribus intolerabilis est, sed etiam tibi ipsi, nisi provides, formidabilis. Quid enim tu contra hos poteris? qui, si non alia re, ipso tamen advitalitatis jure: non tuas sed suas provincias esse dicunt, & penè hæreditarias,

Capitanei.

in quibus illi regnant ita, ut Regis ratio in provincijs prorsus nulla sit: tantum enim jam profecerunt, ut provinciales homines, confecerint omnia à se: nihil autem à te sperare: sibi omnia, tibi nihil tribuere: se timeri, tui autem nullam rationem haberi. Ita illud dulce Regij præsidij nomen, quod apud majores nostros summum contra injuriam fuit, totum sublatum est: exitiale siquidem illud jam est factum, quod salutare olim fuit. Si quis præfecto rapienti, spoliante, ac postremò intentanti obijciat illud, sciet hoc Rex, dicam hoc Regi, conquerar Regi, nimium acerba

ac fu-

ac funesta hæc mihi redditur vox; conduplicatur enim calamitas: geminantur mala omnia: & nisi procidens veniam pro hac ista voce missa petam; non villa tantum, neq; sylva, sed patria ipsa vitæq; est mihi deserenda. Tantum nobis obest Regiæ potestatis tuæ appellatio; ut nulla res apud præfectos nobis obsit magis: ita, quod oppressis solatio debuit esse, exitio jam est facta. Quare eò miseriarum jam venimus, ut si in nonnullis provincijs, quæmpiam casu requiras, cujus nam sit; paucos reperies, qui se Regium esse dicat: pro se enim quisq; certatim respondebit, se huius, vel illius præfecti esse: tuum autem qui se esse dicat, reperies planè neminem. At hæc misera responsio non benevolentiam aliquam, aut beneficio à nobis exprimitur, sed vi ac metu, atq; crudelissimò rerum omnium cruciatu. Quamobrem huius tantæ ac tam foedæ postremæq; servitutis, sit aliquando, vel te Rege Augusto, finis aliquis: satis diu jam miseri fuimus: satis servivimus; satis omnibus injurijs oppressi sumus: liceat jam tandem respirare aliquando: liceat tibi soli parere, ac æqualiter cum omnibus æquo jure vivere; quod tunc

Libertas tã-
tũm iactata.

fiet, cum non tantum titulum, sed vim quoque & potestatem tuam Regiam ex æquo omnes in provincijs fuerimus experti. Quod si feceris, cessabit hic communis luctus: cessabunt etiam illa miserorum vota, Turcæ dominatum præoptantium. Compesce igitur hos, qui in judicijs regnare, ac in comitijs soli omnia posse volent; quique conventus ipsos particulares, nuntios terrarum, iudices, subiudices, notarios, succamerarios, ac commissarios, ad opprimendum nos, ad infirmandas leges, ad evertenda judicia, ad constabiliendam postremo potentiam suam composuerunt atque instruxerunt, ut hoc modo soli omnia in hoc regno possint, utque tu præ illis quidvis potius, quam Rex esse videaris. Quod si tu hoc loco à me requiras, quodnam remedium hisce tot incommodis afferre queas; dicam, quod sentio. Regum in Polonia veterum sapientia mihi vehementer probatur, qui certo tempore anni, omnes provincias huius regni obibant, id quod liquet ex his adhuc, quos officiales terrarum vocamus, quorum nomina retinuimus, rem autem ipsam summo cum detrimento regni amisimus. Sunt enim singulis in provincijs
ut scis

Provincia
regni visen-
dæ.

ut scis succamerarij primùm, præfecti cubi-
li Regij, sunt dapiferi mensæ ministri, sunt
venatores, sunt etiam iudices ipsi, quasi qui-
dam syndici Regis, provinciali iudicio præ-
sidentes: quos apparet singulis provincijs ideo
fuisse olim institutos, ut venienti anniver-
sario tempore in provinciam Regi, præstò ad-
fessent. Repete Auguste Rex vetus atq; adeò pa-
trium exemplum: nusquam domicilium vitæ
certo in loco ponas: versare ubiq;: notus fias
ubiq;: confer te ad omnes regni tui partes:
Iustra provincias: audi quærimonias: puni
fontes: oppressos libera: sitq; apud te præfe-
cturæ legitima adimendæ advitalitatis causa,
oppressio miserorum atq; calamitatis. Quod
cùm feceris, solus hoc pacto eris in Polonia
Rex: solus tutor & patronus omnium: hono-
remq; tuum Regium alijs non dabis, neq; cum
ullo subditorum tuorum hoc pacto illum cõ-
municabis. Nos etiã ipsi, tum demũ desperare
desinemus, cùm auxilium tuum præsens, quasi
numen quoddam nobis adesse senserimus:
queremur enim te præsentem liberè: expo-
stulabimus liberè: contendemus etiam cum præ-
fectis te disceptatore liberè. Nunc verò, quia

Amicitia
ratione ju-
dictis non
ferendam.

lōgissimè à nobis abes, raroq; nos invisas; præ-
dæ atq; direptioni præfectorum expositi sumus,
ac in misera querelarum tempestate assiduè vi-
vimus. Hoc igitur tu ante omnia facies. De-
inde cura, ne quis senatorum causam in se-
nato agat alicuius, quod is tecum pro rata
parte, quodam modo communis sit huius re-
gni iudex. Jam verò in dicenda sententia,
cura, ne quis senatorum dicat illum amicum,
hunc verò servum suum esse. Quid enim po-
test dici aut fingi indignius, quàm necessitudi-
nem prætexere injuriæ, aut te communi omni-
um domino audiente, servum quempiam sub-
ditorum tuorum à quopiam in iudicio tuo ap-
pellari? Quare ut hic error tollatur, fac idem
in Polonia, quod te aliquando in Lithuania
fecisse fama est: cùm enim in Lithuanico se-
nato (ut dicitur) diceret quidam reum neces-
sarium suum esse, ut ne is propterea suo loco
rogaretur, sententiam vetuisti. Commemo-
rabile hoc sanè exemplum est, & ad commen-
dationem tuæ justitiæ longè omnium maxi-
mum quod ut in Polonia quoque reperas,
abs te petimus. Quare te rogamus, atque ob-
secramus per fidem tuam, per hanc invictam
dexte-

Egregium
Augusti fa-
ctum.

dexterā, per tuam jusiurandū, quod ex æquo omnibus abs te datū, quasi pignus quoddā auxiliij Regij nobis est; ut nos hoc pacto spoliatos, everfos, ac collapsos erigas, reficias, atq; restituas, nobisq; afflictiis manum hanc tuam tor sæculis speratam atq; exoptatam, aliquando porrigas, nosq; ex ijs tantis malis eximas. Quod si feceris, dabit tibi Deus tanquam alteri Salomoni ad judicandum eor sapiens, ut magna justitiæ opinione ac laude sis apud omnes: hoc isto modo præsertim, si ad hanc justitiam civilem, divinam quoq; justitiam adhibueris, quæ pietas in Deum est. De qua dicam breviter. Neq; enim speres aliquid te in hoc regno boni posse efficere, nisi habueris oculos mentis tuæ illuminatos divino illo lumine, sine quo, ut verè canitur, nihil est in homine. Quod ut menti tuæ luceat; cura, ut illud lumen semitarum nostrarum, quod est verbum Dei, purum ac integrum tradatur, audiatur, atq; in regno tuo exerceatur. Quod sanè fieri nequit, nisi hoc istud verbum exemeris è tetro quodam atq; fœdo rerum abusu: in lucemq; è tenebris ac in conspectum regni tui produceris, operâ eorum fidelium homi-

Salomonis
sapiencia.

Sacerdotia
perditis ne-
ganda.

Incōmoda
Ecclesiaz
unde.

num, qui possint etiam alios docere: qui cū lucernæ quædam istius verbi Dei sint, cavebis diligenter, ne cui nebuloni rudi, ac plane nepoti, mandes sacerdotia, quæ tātò ampliora erunt quantò major in deligendis ad ea sacerdotibus cura abs te adhibebitur. Nemini apud te in his adipiscendis suffragetur genus: nemini preces: nulli pecunia: noli pati ut Episcopatus ipse, sit apud te adulationis præmiū, & præbēda assentationis merces: noli audire illas nefarias orantiū pro aliquo preces: Hic tantū Majestati Tuæ servivit, tantum sudavit, tantū expendit, deniq; tantum dat, tantum promittit. An tu putas qui hac via ad Ecclesiam Dei obrepunt, posse illos in Ecclesia aliquid boni efficere? Cœci isti sunt, mihi crede, ac crucis Christi inimici, furorēq; ac amentia in Ecclesia Dei feruntur præcipites: ex his hypocrisis nata est, præstigiæ item verbi Dei ac fallaciæ: ab his opprimitur Evangelium, ac Christus ipse ex multorum cordibus tollitur. Nec mirum: non enim zelo charitatis fraternæ, non pietatis propagandæ studio impulsī, sacerdotes sunt hi facti; sed ut, aut lacunam rei familiaris expleant, aut fratres inopes juvent, aut ut domi-
nentur

nentur, aut omninò ut otiosi sint, nihilq; in
omni vita agant. Quare cùm isti quæstum pu-
tant esse pietatem, non tantùm non præferunt
lumen errantibus, doctrinam imperitis, spem
desperatis istis; sed illam extingvunt, delent,
ac radicitus omnem ex animis evellunt homi-
num: Fur enim Christo teste, odit lucem:
quòd vereatur, ne lumine verbi Dei illato,
furta illius coarguantur: idcirco isti ut lateant,
involvunt se in tegumento ovium ipsius simu-
lationis, personamq; sibi sumunt veteris san-
ctitatis, cùm tamen intrinsecus, nequissimi
sunt omnes, lupiq; rapacissimi: qui hoc solùm
curant, ne plebs verbo Dei admonita, ipsos in
ovium veste lupos esse agnoscat, illosq; relin-
quat, quæstũq; huic pecori, quasi pabulũ ac glan-
dẽ adimat. Quod ne fiat, conjuraverũt isti mihi
crede, verbũ Dei, atq; in illius veros & legiti-
mos professores: qui, ne in Ecclesia ulli sint,
vides quàm illorum jam exarserit furor. Qui,
ne tantum possint, quantum velle videantur;
suscipies tu causam pro tua rata parte ipsius
Ecclesiæ: ad exemplumq; Ezechiæ Regis con-
fringes hunc istum æneum serpentem, hoc est,
quæstuosam quorundam religionem: per pro-
vincias

Abusus

Ezechiæ
zelus.

vincias etiam Episcopos institues, non eblan-
 dito, neq̄ e mentito, sed legitimo atq̄ pio suf-
 fragio, quibus adiunges eâdem censurâ Cano-
 nicos, non hos togatos, aut palliâtos aulicos,
 sed illos, quos cognoveris omnium iudicio
 esse probatos. Quod si feceris, liberabis Re-
 gnum tuum, religionum novarum metu:
 nullas hæreses metues, ac nullâ ipsius religi-
 onis convulsionem pertimesces; nihil enim
 est sanctius vero Sacerdote, nihil etiam ad imi-
 tandum vulgo propositum magis; quales cum
 nacta fuerit plebs, ad illorum præscriptum
 vivet, pacemq̄ ac tranquillitatem tuebitur.
 Tales ergo ut sacerdotes regnum tuum habeat;
 maxima parte in te est situm, quos tu ipse in
 summa veneratione habebis. In primis au-
 tem Episcopos ipsos, quos Vicarios Christi,
 & patres regni tui, ac clavigeros æternæ vitæ
 existimare debes, tantæq̄ dignitatis atq̄ præ-
 stantiæ; ut tua Regia dignitas, cum Episco-
 porum maiestâte, nulla ex parte sit conferen-
 da: quod si est, uti certè est, summo studio
 curabis, ne qua in re hunc istum sacerdotalem
 ordinem offendas, neq̄ illum conturbes. Et
 quoniam me tibi fidelem subditum esse semel
 sum

Veri sacer-
 dotes.

sum professus, addam etiam illud, teq; liberius, clementiâ confisus tuâ, hoc in loco admonebo: nempe ut illam abominationem, quam Regum pestis assentatio in Poloniam introduxit, tollas quamprimùm de medio, quæ illa summa est, ac detestanda: cum Episcopus vestibus sacris indutus, ac illâ redimitus infulâ, tum etiam sacrificans, ac Christum Dominum ad aram repræsentans, tibi venerabundus procidit ad pedes cum thuribulo, cruce, ac libro Evangelico, quomodo hanc tam horribilem faciem huius tantæ venerationis sustinere potes ô Rex? Pilatumne te ac Herodem impium vis existimari, illo horrendo Christi Dei tui obsequio? cur autem tu vice hâc conversâ, non cum honorem potius habes Episcopis? præsertim cum subiectus illis sis, eumq; honorem Episcopo debeas; nonnulla tua cum venia, tanquam subiectus præposito, filius patri, homo autem Deo Christo & Domino tuo, quem totum Episcopus sacrificans exprimit illis vestibus, illis infulis, deniq; illa totius sacrificij actione. At non patitur, inquires, Majestas mea, ut me ita submittam. Multò minus illorum fert Auguste Rex, si ve-

Episcopi sacrificantes.

Episc: assen-
tator.

Caroli V.
exemplum.

ritatem ad rationem revoces. At ferunt, in-
quies, hoc Episcopi. Ferunt Auguste, fateor,
& magno quidem cum suo & Ecclesiæ dede-
core ferunt; quia id quod sunt, se esse aut ne-
sciunt, aut non sentiunt: molesti etiã tibi qui-
dam illorum esse nolunt, ne quid fortè, aut
de spe, aut de ambitione apud te perdant. Jo-
annes quidam Lubrantius, cuius multa dicta
atq; facta in Polonia feruntur, quendam Epi-
scopum palàm reprehendisse dicitur, cum is
Episcoporum primus in Polonia, hoc isto
novo more ad pedes patri tuo prociderit cum
thuribulo sacrificans. Hic tum Lubrantius,
ut erat concitator, indignam ait, rem in Po-
loniam inducis Episcopo. Tibi quidem, in-
quit ille, ita credo videri, quòd Posnaniẽ. E-
piscopus jam sis. At ego ne diutius Præmiss:
sim, hãc istã novã viã hodie efficiam. Ita E-
piscopus ille, quã viã Præmissiã exivit, eadẽ
novum hoc venerationis dedecus in Poloni-
am introduxit. Cuius exemplum causa pec-
cãdi tibi nõ debet esse: maiusq; pondus apud te
habeat prisca illa veterum Pontificum autho-
ritas, quàm ista huius Episcopi nova. Jmita-
re hac in re Carolum Quintum, Cæsarem, di-
vinum

vinum hominem, qui in Pontificis Romani sacrificio minister summa veneratione sapè fuit: porro tu in tuo regno idem es, quod Cæsar in suo imperio: Episcopus verò in Polonia, idem est, quod Pontifex Romæ. Quare si Pontifex ipse nunquam Cæsarem illo modo veneratur, nec Episcopus quoq; te Regem debet venerari; paria enim hæc sunt, unius & eiusdem ordinis; ut quantò Cæsar à Pontifice superetur, tantò quoq; tu ab Episcopo superâre: & quod Cæsar Romæ tribuit Pontifici, hoc idem tu in Polonia tribuere debes Antistiti: quod pontifex non debet Cæsari, nec tibi Antistes debet Regi. Quo sanè argumento, honestè ac piè, hanc idolomaniam repudiabis abs te: quotiesq; sacro interfueris, semper autem interesse debebis, toties te non Regem, sed privatum hominem, eumq; peccatorem adesse illi sacro existimare debes. Et aut parem cæteris qui aderunt, aut etiam multis, imò verò omnibus inferiorem, ut ille divinus honor ab Episcopo tibi homini peccatori non debeat tū exhiberi: sacro verò peracto, cū ad tuum opus Regium redieris, tū sanè Rex esto: sume gladium, quem tibi De-

us dedit ad vindictam malorum, laudem autem bonorum. In Ecclesia verò nihil minus esto quàm Rex, Episcoporum quodammodo ibi regnum est; tu autem non sacrorum sed Reipub. ipsius Rex esto: quam Rempub. cum sapienter, justè pièq; domi administraveris, eam quoq; ut tutam foris præstes, curabis, des que operam, ne nos pœniteat infirmitati diffusos nostræ adiumenta fortitudinis tuæ quæsiisse. Cùm enim undiq; hostibus circumsepti essemus, ut ab his tuti simus, te custodem atq; ducem requisivimus; ut te agente & vigilante solo pro omnibus, salvi esse cum liberis, conjugibus, fortunisq; nostris possemus. Quare, sis tu sapiens Rex, sis justus, etiam licet; tamen si te imbellem esse cognoverimus, nihil habentem nervorum ac virium; nihil tibi proderint apud nos cætera, quantumvis ea in te fuerint magna & præclara. Hæc enim ista, de qua loquor, fortitudo propriè virtus, quòd sola planè viros efficiat: quâ qui Reges carent, imbelles, atq; effæminati dicuntur, abiectiq;, & qui ex contumelia nomen traxerunt, Sardanapali vocitantur. Fuisse enim Sardanapalum Phrygem perditæ nequitia

Regis imperium ubi.

Reipub. foris tuta reddenda.

Sardanapalus.

tia Regem: quem cum miles Assyrius quidam inter foeminas nentem deprehendisset, illum interemit; indignum ratus, Assyrios viros fortes subijci foeminae. Et meritò quidem: nam qui regnare vult, opus illi est ante omnia animo magno atq; excelso, qui hæc humana inferiora ducat esse dignitate sua Regia: qui inhonesta non solum hæc summa, sed etiam ista minima magnopere fugiat, honesta contrà appetat, ac illa etiam morte, si opus sit emat: dignitati seruiat: emolumenta publica curet: ac regnū vitā propriā charius habeat. Hoc animo convenit esse Reges: hoc qui carent, Sardanapali sunt, hoc est, miseri atq; contempti Reges: qualis Miesco in Polonia olim fuisse memoratur. Qui cum à Patre Boleslao Chabri clarissimo ac fortissimo viro regnum Poloniæ opulentissimum copiosissimūq; accepisset, illud Rixæ uxoris libidine inertiâq; suâ dissipavit. Qui ut contemptus in Polonia vixit, ita etiam infamis ob nequitiam obiit. Prætereo Ludovicos, taceo multos alios, qui præter ipsū nomen Regium, nihil habebant Rege dignum: nec propter aliud, nisi quòd & animo deficiebantur, & studio ad regnandum apto; quorum

Miesco
ignavus.

Exempla re-
gum bono-
rum.

casus & infamia te admoneat, ut ijs spretis, tibi adimitandum proponas Boleslaos illos veteres, Vladislaos item, atq; Casimiros Avos tuos, & imprimis Sigismundum patrem tuum, qui in Polonia optimi Reges ac fortissimi viri fuerunt, ad quorum exemplum adolescentiam tuam exerce. Et ut illâ ex otio in negotium regni tui transferas; laudem & gloriam tibi proponas: ad quam, infamia aliorum te exhortetur: vivas in labore: ibiq; assiduè versare, ubi metus adest aliquis, qui tibi somnum adimat, qui te excitet quotidie, tibiq; molestus semper sit; ut is tuo secum convictu, voluptatem venenum adolescentiæ tuæ abs te pellat, teq; doceat, quomodo oportet, & cū quibus oportet Regem vivere. Hoc eodem monitore atq; magistro, animus ipse tuus erigetur, in omnesque partes tanquam arcus intendetur, ut acrius sentiat, celerius occurrat, venientiaq; mala paratius excipiat. Hic idem te laudis cupidum, ac animosum spe bona imbuat, neq; de salute regni in periculis unquam desperare sinat; omnia enim in metu experiri videbis, ut nihil eorum quæ obsint, quævè tibi profint ignores. qua ex re nascetur tibi,
domi

domi fides , foris verò summa authoritas : putabunt enim tui hostes , rem sibi esse cum viro strenuo , perito , animoso , atq; spe optima pleno , non cum ignavo , imperito , degenerere atq; stolido . Quæ opinio non minus tibi apud omnes proderit , quàm profunt arma tormentaq; bellica , noli enim putare , hostem alia re ulla animosum magis in pugna reddi , quàm opinione speratæ victoriæ , quæ tota ducitur ex adversarij aut indignitate , aut infirmitate . Quis enim vigilans se non putat vincere posse dormientem ? aut quis sobrius ebrium ? providus negligentem ? deniq; paratus imparatū , se non putat opprimere ? Instat enim audens virtus vitio , ibiq; illa exultat magis , ubi vitium plus videt valere . Quare ut in te omnia , quæ ad fortitudinis opinionem attinent non solum excellant , sed etiam alijs excellere videantur ; confer jam te nunc , ad eas regni partes , quæ magis hostem metuunt . Inprimis autem in Russiam ipsam abi , quæ multis hostibus , ijsq; assiduis est exposita : obi hanc provinciam , Auguste : recognosce illius munitiones : infirma illius considera : præsidij etiam firmis muni : fac nobis fidem , te eum

Regē

Virtus Re-
gis hosti for-
midabilis.

Russia.

Regem fore, qui Scythas, Valachos, atque Turcas poteris ab ea Provincia prohibere. Hoc ede specimen jam nunc Auguste Rex, nosq; non Vilnæ, neq; Cracoviæ, sed in Russia doce, quantum confidere de tua virtute debeamus. Sint illæ urbes receptacula sacerdotum & mercatorum, non virtutis neq; militiæ tuæ. Otius ergo hinc in Russiam confer te: viri fortes comitabuntur te: galeæ, non infames illæ mascharæ, te sequentur: deniquè milites ac Equites illi Poloni (non hystriones neq; mimi) tecum in Russia vivent: quorum fremitum cum ex Cameneco, aut Bratissavia, aut Kiovia, vicina exaudierit Scythia, Valachia item atq; Turcia, dicet percussa metu: Hui: tam citò! Rex novus hîc certè adest: certè vigilat: ac tumulum machinatur nobis. Quodsi tu alias res ages, choreisq; puellarum Vilnæ, aut mascharis Cracoviæ occupatus fueris; & tuis risui, & hostibus contemptui eris: vastabunt, incendunt, prædas agent impunè: tum etiam, ut hominum genus est dicax, ac contumeliosum Scythæ, repetent sæpius illud insultando, Dietko, Korol ne serdit. Quod ne fiat, intermissis omnibus rebus in
Russi-

Strenuus
Rex hostē
terret.

© pueri Rex
iste excors
& ignavus.

Russiam abi quamprimùm: idemq; facias, quod in nova villa boni patresfamilias faciūt; qui mox ut sunt nacti, obeunt villam, singula in ea inspiciunt, cum villico deliberant, hocq; & illud opus exercendum parant. Idem & tu facies, ut sepulto mox patre, comitijs etiam absolutis regnum obeas: periculosiores illius partes inspicias: centuriones recognoscas: exercitus lustres: præsidia colloques: totumq; opus belli diligenter pertractes. Quod si feceris, dici non potest, quàm amabilis tuis, quàm verò formidabilis hostibus, hoc isto modo fueris; Cyrus alter, atq; Agefilaus, ac ipse Alexander Macedo, omnibus tam domi quàm foris esse videbêre. Atqui ego prolixius, quàm institueram, hæc ad te ideo scribo, quod te in Lithvaniam rediturum mox comitijs absolutis, rumor est. Quod ne facias, te per dignitatem tuam Regiam, quæ tibi esse charissima debet, oro obtestorq;. Nam si tam citò ac vix salutatus Rex à nobis Vilnam redieris, pessimè (pace tua dicam) existimationi tuæ apud omnes consules: dicemus, euntemq; talibus vocibus persequemur: O Cyre noster, tamne citò hinc? cur vitas oculos? cur fugis

Exercitus
lustrandus.

Rufforum
querela.

lucem? aut illud: Hoc est Regem esse? aut, hic si sciret, quid sit Rex, in Lithvaniam ne jam rediret. Quod ne accidat, acquiesce nunc precibus meis, & abiecto Vilnæ desiderio, mox te ostende in armis, Russisq; te ad videndum & pertractandum præbe. Hostes etiam tuos perterrefacias adventu subito in Russiam tuo; ita ut omnis illa lues Asiatica, sciat te vigilantem Regem nobis datum esse, ac regni huius fidum custodem. Verùm hæc nos frustra te monemus, ac præscribimus tibi omnia, nisi tu habueris domitas cupiditates tuas; quæ cùm invaluerint, omnem sensum humanitatis virtutisq; è nobis tollunt. Quemadmodum enim quidam morbo aliquo, & sensus stupore, suavitatem cibi non sentiunt; sic cupiditas libidinosa atq; præceps, stupidam adolescentiam reddit, injustam atq; mollem; occludit illi oculos, ne pernitiem suam videat: aures etiam illi obturat, ne verba salutaria audiat: solius veneris contactum illi inculcat; ad cuius usum, cuncta visa, audita, odorata, ac gusta vertit: quâ ut liberius perfruatur, juvenilis ætas, pudorem illi antè omnia solvit, cum quo uirtus una perit, omnisq;
rerum

Libido Re-
gi fugienda.

rerum honestarum cura, cuius rei illud triste quidem exemplum, sed ad cavendum apprimè Regibus utile à Pòeta describitur hiscè versibus:

*Non cepte assurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portusvè aut propugnacula bello
Tuta parant. pendent opera interrupta minaq;
Murorum ingentes, æquatque machina cælo.*

Vides ut Dido illa infelix, novam cui condere Iupiter urbem dederat, libidine quasi peste correpta quadam, omnia negotia Reipub. intermiserit. Sic illi extorserat libido è manibus totum opus regni: torporem verò, atq; rerum neglectum ingesserat. Fugit enim laborem libido, corporiq; parcens, soli Veneri illud servat illibatum. Et cum totum hominem libido occupârit, ita illum miserum facit, ut illum alieno corpori, tanquam Prometheus Caucaſo affixum reddat, ut non amplius juris sit sui: facitq; ut in alieno corpore vivat, ab illo circumagatur, hucq; atq; illuc miserandum in modum circumferatur. Illam enim quam amat, ut idem bonus canit Pòeta.

Absens absentem auditq; videtq;.

Ita omnis libidinosi animus miser est, ut

*Amances
miseri.*

alienum semper intueatur corpus, negligat verò suum, seq̃ ipsum indignissimè profundat: nihil magni, nequè quod homine sit dignum, homo libidini additus, cogitat: non dignitatis illi cura est, non publicæ utilitatis: immerfusq̃ in hoc cœno, asper sibi ipsi est, inhumanus, sævusq̃ adeuntibus, qui alieno arbitrio vivens, ut svavius insaniat, adhibet convivium, potat, nudus saltat: & ut omnem faciem deponat honestatis, incedit mascharatus.

At qui hæc sunt incunabula Neroniana Auguste Rex: ab his ille initijs profectus, ad evertendū imperiū Romanū accesserat. Cùm enim media in libidine ipsius arderet furor, vinūq̃ quasi oleum furori ille suppeditaret, quod flagitium ille non admisit? quo scelere Romā non confecit? quos homines non occidit? leges non evertit? quam pudicitiam, quam religionem ex urbe non eiecit? At illud monstrum conflatum erat ex libidine, quæ temulentiam peperit, hæc verò iracundiam, ita Nero cùm in humana forma quasi tres quasdam immanes belluas gestaret, nempe libidinem, temulentiam atq̃ furorem, quem illius hominis motum, quam agitationem, quos ad maleficium

cium impetus fuisse censes? Propone tibi animo: si quis in cutem humanam insueret hæc tria effera animalia simul, Aprum, Ursum, & Leonem, quæ species quæso illius cutis esset? quæ agitatio? næ tu malles talem cutim, cum iactationem ipsius ac rugitum horribilem videres, cœlo potius quàm ex aliquo loco vicino aspicere. Cuiusmodi cum Nero esset, Romanum quidem devoravit imperium, sed tamen postea ipse se ultus est: ipse enim se postea interemit, serasq; licet, debitas tamen poenas Reipub. persolvit. Hunc exitum habuit illius libido, quæ incitata violentiâ; ac furore incensa, post crudelem matris cædem, in tartara præceps abiit. Ergo huius exemplo tu cautius vives, memorq; sis, nullum Regem malum esse naturâ, sed consuetudine effici. Qui enim Rex se cupiditate primùm obstrinxit prava, deinde potat assiduè, postea autem furit, ut hodie ita & cras, certò certius scito, hunc Tyrannum fore nequissimum, Neronique simillimum. Proinde in hac tua juvenili ætate, præcepto Divi Pauli, fuge libidinem, ut hâc liberatus, facilius temperatè, mansuetèq; viuas: in eoq; plus ætate, virtus tua, Regiaq; digni-

Remedium
Libidinis u-
xor.

dignitas apud te possit. Quo autem alio cupiditatem libidinemq; ineuntis ætatis tuæ cõderceas, quam eo, quod præcepit Apostolica vox: Vnusquisq; inquiring, propter fornicationem habeat uxorem suam. Vxorem ergo ducas, quæ ferocem adolescentiam tuam, suaq; sponte in libidinem proclivem, in officio contineat. Vxor ergo ipsa sit modus atq; finis eius cupiditatis, quam natura tibi ad procreandum largita est: sine qua, uxore inquam, adolescentum vita, soluta, vaga, incerta, impudica, infamisq; est. Quare cum absq; uxore te continenter, sobriè, ac mansvetè vivere non posse cernas; summâ curâ hanc tibi confecti deliges, cû qua ætatē bene ac pudicè exigas. Et quoniam tu duas personas sustines; alteram privati hominis, alteram Regis; meminisse debes in ducenda uxore, te hæc duo spectare oportere. Primùm est ut tibi ducas uxorem, cum qua tu cubes: Secundùm est, ut habeas Reginam, cum qua nobis regnes. quòd si ex matrimonio tuo alterum horum defuerit; imperfectum illud erit, minimeq; probabile; noli enim putare, eandem esse rationem nubendi Regum ipsorum, quæ est privatorum homi-

Uxor Regia
qualis.

hominum: homo enim privatus ipse sibi ducit uxorem, in eoq; tam bonum quam malum illius solius est qui duxit: nullius præterea alterius; sat tamen benè duxit, si honestam morigeramq; duxit. At Regum alia ratio est: neq; enim est curandum tantum Regi, ut uxorem bene moratam morigeramq; ducat: sed ut ea quoq; commodo emolumentoq; sit regno, quæ regnum copijs ditet: nova societate juvet: pacem populis conciliet: ac dignitatem, auctoritatem, & majestatem regno adferat. quæ non tantum uxor, sed consors, non thori solum, sed etiam regni tui sit. Quam etiam ob rem, ut focia regni uxor Regis videatur esse atq; particeps, Reginae vetusto more adinstar Regum ipsorum unguuntur, coronantur, ac Reginae Dei gratiâ appellantur, atq; ita salutantur, dotescq; ipsarum certis in possessionibus ipsius regni assignantur. Talem tu uxorem Ferdinandi Romanorum Regis filiam Auguste duxeras, quæ incredibiles felicitates huic regno videbatur attulisse: famam primò egregiam, morum atq; pudicitia: deinde totius ferè Europæ societatem, ac foedus cum Carolo Cæsare, & Ferdinando Rege: pacem item
cum

Commoda
coniugij Re-
gij.

cum Germaniæ principibus: summam postremo benevolentiam multorū hominum. Quæ quoniam fato nobis aduerso nuper extincta est, huic tu similem quæras quamprimū, quæ eadem bona tibi regnoq; tuo afferat, quæ illa attulerat. In eoq; sanè esto diligens. Si enim tu in despondenda tibi uxore rationem tui tantū habueris, non autem etiam nostri, quanta Rempub. mala sequentur. vide. Primò illa nobis erit inuisa ingrataq;. Deinde te ipsum odiosū exosumq; nobis reddet. Dolebimus enim te rationes tuas privadas potiores duxisse commodis nostris publicis. Tum si quod bellum finitimum, aut si quæ vis externa nobis fuerit molesta; tuum matrimonium accusabimus: de te ipso queremur, ac dicemus: potuit hoc bellum non accidisse nobis: potuit pax inter nos & finitimos nostros constare, si Cæsaris filiam, aut Ferdinandi, aut illius, aut istius præpotentis Regis, Rex noster uxorem duxisset: nunc verò, cum is desertam ab amicis duxerit, soli sumus relictī. In medio undiq; angustia sunt nobis: ab Aquilone Moschovia nos premit: ab Oriente Scythia atq; Valachia: à Meridie Turca ex Vnga-

Vngaria: ab Occidente verò Germania etiam nobis est infesta, nusquam auxiliij restat spes: undiq; nos metus ambit & formido, actum est: perijmus unius adolescentis culpâ. Tum etiam in aurem fidelem alter alteri illud infusurrabimus: Quid? hoc ne nos feremus? ut unius hominis causâ tantum regnum pereat? tot gentes atq; nationes perditum eant? tamq; vetus atq; potens Respub. pereat unius adolescentis libidine? Tales voces erunt in ore nobis, & aliæ multæ confimiles, quas nunc animus meminisse horret; difficile enim est non dicere, cum doleas. Quod, ne accidat, diligenter providebis: senatusq; tui iudicio, uxorem tibi deliges, & tuo cubili, & hoc illustri regno dignam, in eoq; imitabere avum tuum Casimirum, patrem tuum item Sigismundum, qui ductis uxoribus, regnum hoc stabilierunt. Duxerat enim Avus tuus uxorem, filiam Alberti Archiducis Austriae, qui idem Rex Romanorum fuit: Pater autem tuus matrem tuam clarissimam & nobilissimâ foeminam, ex veteri Regum Neapolitanorum familia, in matrimonio habuerat. Hos sequere potius, quàm Vladislai proavi tui factum

Exempla.

devium, qui magnâ invidiâ ac summa obtrectatione uxorem è suo regno Granowskam viduam duxerat; probam quidem illam & honestam, sed uxorem tamen privato alicui homini aptiorem quàm Regi: quæ tamen ipsa duobus annis non plus cum Rege vivens cum publica totius regni gratulatione, non uncta, neq; coronata, neq; Regina appellata, defuncta fuit. Tantum odium patrum nostrorum in illas nuptias fuit. In cuius defunctæ locum, Vladislaus proaviam tuam duxerat Zophiam Russiæ ducem. Sume tibi ad imitandum ex proavo tuo, quod honestum Regiumq; in illo fuit: quod verò inhonestum, ac turpe in eo videris; id fuge ipse, atq; repudies, & ne repetas vetera, proxima ista exempla patris & avi tui propone tibi: hos tu sequere: hos imitare: ad illorumq; exemplum duc uxorem Majestate tua dignam; quæ hisce perturbatissimis temporibus juvet regnum tuum novis societatibus atq; amicitijs: pace item ac foederibus illud munit: & in illo quietem, otium, ac tranquillitatem constituat, ut tu summa hominum benevolentia, honestissimè, ac sine ulla obtrectatione, in Polonia cum illa regnes;

utq;

utq; cum uxore socia tuæ adolescentiæ, ac con-
sorte thori tui, diu vivas, fausto feliciq; omi-
ne; ut nos ex tuo sacrosancto thoro habeamus
duces, principes, atq; Reges, indubitatosq;
regni tui hæredes. Talem uxorem cum nactus
fueris, tota Polonia venienti se illi obviam
effundet: adventum gratulabitur: occurremus
illi cum canticis & choris, læto pæane, no-
vam sponsam tuam, Reginam autem nostram
consalutantes; quam introducemus in thala-
mum matris tuæ clarissimæ atq; castissimæ foe-
minæ, veluti sanctam quandam atq; pudicam
Rebeccam in tabernaculum Saræ: ut tu cum
illa lætère Dijs hominibusq; approbantibus;
utq; ex ea videas filios certos filiorum tuorum,
& pacem super Israel. Hoc & facere, & nos
optare par est. His tu præceptis Auguste Rex
atq; admonitis, temeritatem adolescentiæ vin-
ces: & cum illi hæc ista fræna tēperantiæ con-
tinentiæq; injeceris; faciliore animū ad res ma-
gnas gerendas habebis, qui ibi minimè valet,
ubi libido totū occupat. Quæ si nusquã apud
te valuerit, facile nos docebis, ab excellenti
eximiaq; tua virtute, progressum ætatis expe-
ctari non oportere. Age ergo in regno viri

fortis opera : quodq̄ ætas negavit , id supplebit virtus tibi. Multorumq̄ exemplis tibi ad id persuade, qui ad modum adolescentes, tantas res gesserunt, ut suum imperium auxerint, nomen ornârint. Et ne infinita persequar :

Alexandri
continentia.

Vnus Alexander Macedo tibi satis exempli ad res magnas sit, qui ab ineunte ætate res maximas gerens, trigesimo tertio anno, mortem obiit : devinctis jam Græcis ; domitis Persis : ac totâ Asiâ subactâ. ex quo judicari potest virtutem Regum in rebus gerendis plus posse, quàm ætatem. Verùm ad id, in quo fuit Alexander, iisdem tu eas itineribus : fuit enim ille summâ temperantiâ libidinum adolescens, summâq̄ laborum tolerantiâ : atq̄ sub dio exercitationem sibi comparaverat : nunquam siccus cœnavit : nunquam nisi sudans accubuit : nunquàm nisi sitiens à cœna surrexit : raro sub tecto, sæpè autem sub dio cubavit : lectulo libero, eoq̄ militari utebatur, ita ut ante Babiloniam captam, mulier quid esset, nesciret, ita ille, cum & nocturno & diurno tempore militans viveret, formidabilis hostibus, charus autem suis fuit. Nam cum in re militari hæc duo summa sint, obedientia & perse-

perseverantia ; non alio duci fidere milites illi magis ; neq; durare , quàm Alexandro poterat : nec iniuria ; videbant enim simul sudantem , algentem , ac laborantem Regem : commune gaudium illis fuit cum Rege , aliquo bono parto , communis vicissim dolor illo amisso. Tum verò si quid adversi accidebat ; videbant primum adesse , ultimum verò abesse in periculo Alexandrum : vigilare : plus metuere : in metu prospicere : res difficiles consilio gerere , integritate tueri , virtute verò conficere ; ut meritò milites & obedire , & in eo ipso spem habere maximam vellent. Jam verò quis hoc duce in bellis illis , quæ is gessit , acerrimus non perseverasset ? si enim bellum æstate gerebatur , plus in sole arsit , si in hyeme , plus nive alsit quàm postremi militum , in laboribus item militaribus , in vigilijs , in siti , ut in exercitu , sic in his quoq; princeps Alexander fuit. Quod tum vel imprimis apparuit , cum per deserta Syriæ , aridaq; loca , agmen duceret siti perditum. Et cum illi proficienti ultro quidam haustum aquæ frigidæ offerret ; ille præ se militibus siti jam enectis illud obtulit , reclamante exercitu : Vivas verò ,

L;

inqui-

inquiunt, modo ipse Alexander: non deerit tibi hic exercitus: quòd si tu nobis peribis; exercitus hic unâ interibit. Tanta erat perseverantia militum illorum, ut fœdam mortem non recusarent, modò ab Alexandro vivo non discederent. At hæc tanta militum perseverantia, non aliò, ut vides fuit parta, quàm labore ducis; ut mirum jam non sit, Asiam ipsam huic tam excellenti virtuti succubuisse. Contrarijs enim rebus, Alexander aluit virtutem domi & victoriam quæsivit foris. Vicit enim Persas opulentos, inopiâ: Græcos luxuriosos, continentia: Indos desides, vigilantia: Caucasum denique ipsum, devicit, labore, atq; inedia. Sic ille obedientia, perseverantiaq; militum, cum imperium utroq; Oceano terminasset; non solum victor orbis terrarum fuit, sed etiam exemplum victoriosis Regibus est factus: quem ego tibi ideo descriptum propono, ut illius exemplo ætas te ab his quæ magna concupiveris, non deterreat: ex hoc enim Rege, disces regna atq; bella à Regibus, animi viribus magis quàm corporis administrari. Tu modò ad exemplum Alexandri, subduc corpus tuum libidini, illudq; ut jam dixi

Victoria
Alexandri
ratio.

dixi in Russiam transfer, ubi algeas, esurias, ac fitias, ac ubi non videas formas venustas, non audias cantilenas, non odores ungenta, non gustes delicata, non tangas impudica; sed ea quæ viri fortis & robusti Regis sunt, assidue illic videas, tractes, ac in his sis. Ibi tu milites hilares ac tui amantes facies: corpora illorum exercebis, animos parabis onus belli ferre, ac tibi obedire, tecumque durare velle consuefacies. Hostes etiam tui, cum audierint te hac ista continentia laude florere, abstinebunt à tuo, atque item nostro: tuumque nomen plus quam arma metuent: ut ita gloriosus Rex in Polonia regnes, famamque usque ad sidera notus fias, tu modo sensum huius gloriæ jam nunc fideliter degustes, ad eamque hanc istam viam sapientia, iustitia, fortitudinis, atque continentia contendas, quam tibi hoc in scripto fideliter proposui. Noli querere purpuram aut bysso laudem apud homines, non inuilem potentiam, non inuidiosas opes, non cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam, anteferas veram, gravi, solidamque gloriæ; quæ illa sit summa apud te ac postrema, ut Poloni natum te sibi atque datum esse Regem gaudeant, utque
te cha-

Quibus rationibus Rex laudem querat.

te charum habeant salutaremque Reipub. esse arbitrentur. Cum hac gloria tu nihil comparandum putes: hanc omnibus opibus tuis præfer, vitâque ipsa tueare: quam etiam ut consequaris, omnem vim ingenij, quæ summa est in te, in hac ista meditatione consumes.

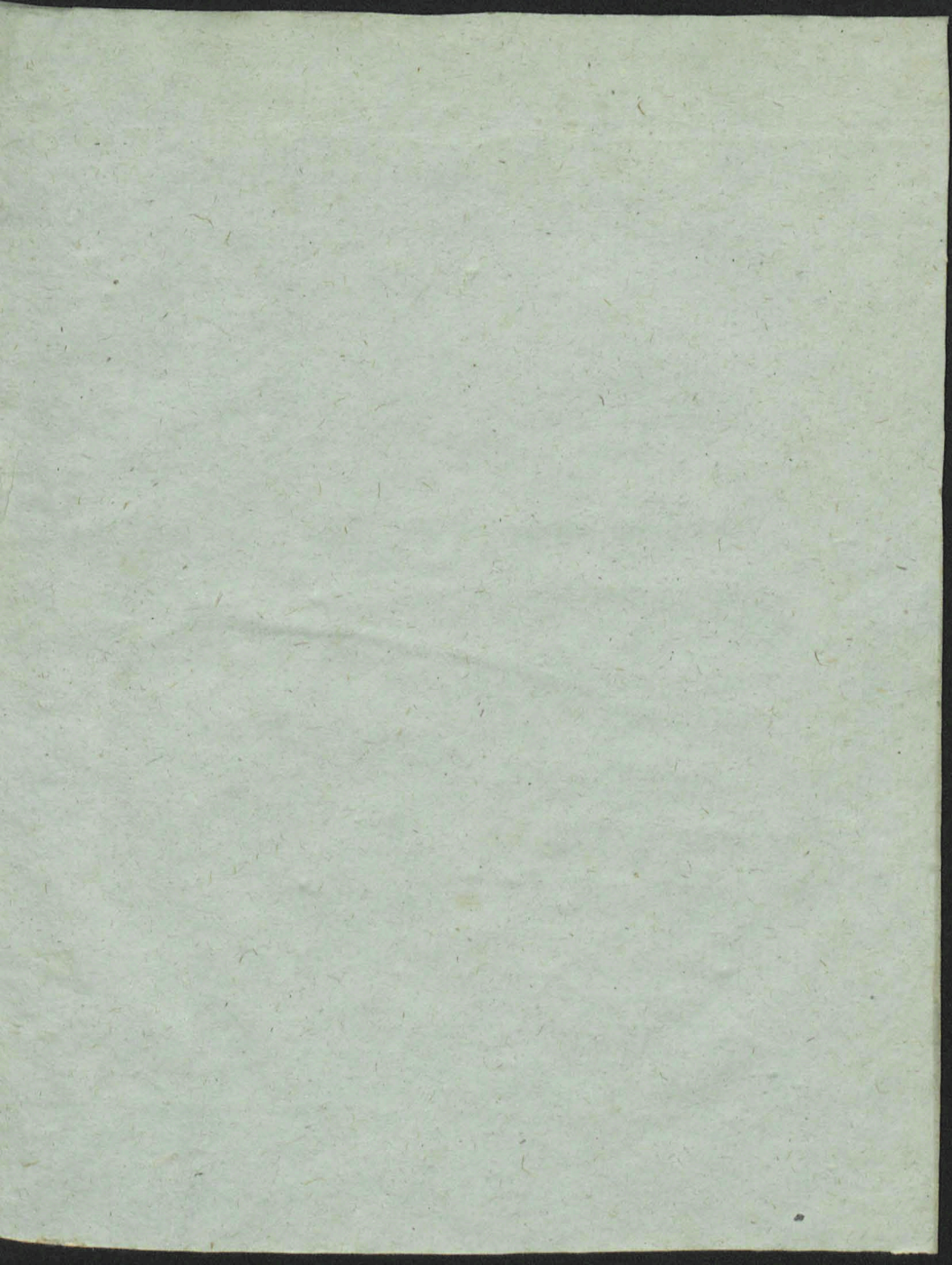
Conclusio
operis.

Scriptum etiam hoc meum benignissimè suscipies, illudque leges: nec verò requiras ipsius scriptoris nomen, sat tibi sit fidelem subditum tibi tuum esse, qui hæc ad te miserit. Quòd si tu talibus scriptis lætabère, suppeditabit fortasse fides erga te nostra, si non majora, uberiora certè quidem quàm hæc sunt: quæ ad te deinceps mittemus: tu interea benè vale, felixque nobis regna.

F I N I S.

7498
3

1592-4

14852

7498

3

